

Lunds universitet
Centrum för genusvetenskap

GNV301
VT06
Handledare: Åsa Lundqvist

Kvinnorepresentationens konsekvenser

En kvantitativ studie av kommunpolitik i kvinnors intresse

Tilde Dahlqvist

Abstract

The aim of this essay is to analyse the effects of women's representation on actual political outcome. Quantitative method and materials are used to study the consequences of women's political participation in Swedish municipals.

Many theorists think that women have special interests, different from men's, which is also the belief of this essay. This political interest is here defined as freedom from discrimination and violence against women. In order to see if this interest is present in local policy it is transformed into variables concerning whether the local authority has an equality plan, supports a local shelter for abused women and by how much money it supports women's shelter. These variables are then tested for correlation with the number of women in politics, but also with local political majority and population.

The results shows that the proportion of women represented in local governments seems to have an influence on policy outcome: municipals with a higher number of women in politics have, in the early 1990's, more often an equality plan and tend to, in 2004, support women's shelters with a larger amount of money. The relationship is strongest for many female politicians during a long period of time. Thus, the conclusion is that women's representation under certain circumstances makes a difference in policy outcome that is in line with women's interest.

Den politiska kvinnorepresentationens konsekvenser står i fokus för denna uppsats som ämnar undersöka om kvinnorepresentationens storlek får betydelse för det faktiska politiska utfallet. För att besvara frågan används kvantitativ metod och materialet består till statistiska data hämtade från svenska kommuner.

Många teoretiker menar att kvinnor har vissa intressen skilda från männens. Detta blir också denna uppsats teoretiska utgångspunkt. Intresset definieras som frihet från könsdiskriminering och mäns våld, vilket i analysen operationaliseras till huruvida en kommun har en jämställdhetsplan, om en kommunalt stödd kvinnojour finns och hur mycket pengar jourverksamheten får i anslag. Därefter studeras om det finns samband mellan dessa variabler och andelen kvinnliga politiker i kommunen men också vilken politisk majoritet som styr kommunen samt folkmängd.

Analysen visar att kvinnorepresentationens storlek tycks ha ett visst inflytande: kommuner med hög kvinnorepresentation har, under början av 1990-talet, i högre utsträckning en jämställdhetsplan och ger, år 2004, större anslag till kvinnojouren. Det som uppvisar starkast samband är hög andel kvinnliga politiker under en längre period. Slutsatsen blir att kvinnorepresentationen under vissa omständigheter får konsekvenser i form av en politik i kvinnors intresse.

Nyckelord: kvinnorepresentation, kvinnointresse, kvinnliga politiker, kvinnojour, jämställdhetsplan

Innehåll

1 INLEDNING	3
1. 1 FORSKNINGSLÄGE	4
1.1.1 Statsvetenskapen utvecklas.....	4
1.1.2 Två perspektiv på kvinnors möjligheter till makt	5
1.1.3 Övrig forskning	6
1. 2 UPPSATSENS UPPLÄGGNING	7
2 KVINNORS INTRESSEN	8
2.1 MOTSTRIDIGA INTRESSEN	9
2. 3 FORM- OCH INNEHÅLLSINTRESSE	9
2.2 DEN POSTMODERNA KRITIKEN	11
2.4 INTRESSETS POLITISKA FÖRETRÄDARE	12
2.5 MÖJLIGHETER TILL PÅVERKAN	13
2.6 POSITIONERING	15
3 METOD	16
3.1 GENUSVETENSKAP OCH KVANTITATIV METOD	16
3.2 VALET ATT JÄMFÖRA KOMMUNER	17
3.3 OM OPERATIONALISERING: ATT FINNA VARIABLER	18
3.4 MATERIAL	20
3.5 KORT OM KORRELATION	21
4. JÄMSTÄLLDHETSPLANER	22
4.1 BAKGRUND	22
4.2 KVINNliga POLITIKER	22
4.3 POLITISK MAJORITET	24
4.4 FOLKMÄNGD	27
4.5 SAMMANFATTNING	27
5. KVINNOJOURER	29
5.1 BAKGRUND	29
5.2 KOMMUNALT STÖDDA KVINNOJOURER	30
5.2.1 Kvinnliga politiker	31
5.2.2 Politisk majoritet.....	32
5.2.3 Folkmängd	34
5.2.4 Sammanfattning	34
5.3 KOMMUNALA ANSLAG TILL KVINNOJOUR	35
5.3.1 Kvinnliga politiker	35
5.3.2 Politisk majoritet.....	36
5.3.3 Folkmängd	38
5.3.4 Sammanfattning	39
6 ATT FÖRSTÅ RESULTATEN	40
REFERENSER	43

1 Inledning

Det finns inte något land där kvinnor är i majoritet i de nationella parlamenten.¹ I Sverige är kvinnor även underrepresenterade på kommunnivå; efter valet 2002 var ungefär 42 procent av landets kommunfullmäktigeledamöter kvinnor.² Kvinnorepresentationen har i Sverige ökat kraftigt sedan kvinnor fick tillträde till politiska ämbeten och ökningen har gått i allt raskare takt.³ Trots denna sentida positiva utveckling kan siffrorna uppröra och väcka frågor. Vad innebär denna ojämna könsfördelning av politisk makt? Påverkar detta vilken politik som förs, eller kanske snarare, vilken politik som *inte* förs? Kan män representera kvinnor och deras intressen?

Frågan om det faktum att män i högre grad än kvinnor styr politiken får några politiska konsekvenser är omtvistad. Vissa statsvetare menar att det är åsikter och inte kön som är intressant hos de folkvalda, att kön inte spelar någon avgörande roll i politiken (se Wängnerud 1998: 14). Andra anser att kön spelar en så viktig roll i politiken att könskvotering är befogat (se exempelvis Phillips 2000). Klart är att det svar som ges kan få långtgående följder för hur vi uppfattar demokrati och jämställdhet. Många efterlyser också mer forskning på området (Lovenduski & Karam 1998: 129; Towns 2003: 2; Wängnerud 1998: 21; Raaum 1995: 50).

Med denna uppsats vill jag bidra med en liten del kunskap om kvinnorepresentationens påverkan på den förda politiken. Syftet är att studera de praktiska konsekvenserna av kvinnorepresentationens storlek. Den huvudsakliga frågeställningen lyder: *Påverkar andelen kvinnliga förtroendevalda vilken politik som förs?*

För att kunna besvara frågan begränsas politik till att röra en politik i kvinnors intresse, vilket definieras som frihet från diskriminering och mäns våld mot kvinnor. Mer

¹ Det land som har flest kvinnor i parlamentet är Rwanda där 48,8 procent av ledamöterna är kvinnor. Sverige ligger på andra plats vad gäller kvinnorepresentation med 45,3 procent kvinnor (Inter-Parliamentary union: Women in parliament <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> 2006-02-21).

² Det finns dock kommuner där män idag är i minoritet i de lokala politiska organen, till exempel Stockholm.

³ Svenska kvinnor fick rösträtt i kommunala val 1862. Efterföljande år gavs vissa kvinnor rätten av väljas till kommunala uppdrag innan allmän och lika rösträtt och valbarhet i kommunala val blev verklighet 1919.

konkret handlar undersökningen om hur kvinnorepresentationen i svenska kommuner samverkar med reella politiska beslut gällande jämställdhetsplaner och kvinnojourer. Resultaten tolkas sedan utifrån teorier kring villkoren för kvinnors politiska deltagande. Studien rör sig således på aggregerad nivå, och har inte ambitionen att undersöka specifika fall.

För att läsaren ska kunna bilda sig en uppfattning av tidigare forskningen på området följer nu ett avsnitt som presenterar forskningsläget.

1. 1 Forskningsläge

1.1.1 Statsvetenskapen utvecklas

Kvinnors politiska representation har främst studerats inom statsvetenskapen, en disciplin som inte alltid riktat ett intresse mot kvinnor i politiken. Statsvetenskapliga studier har traditionellt utförts av män som studerade områden där män var verksamma. I de fall då kvinnor uppmärksammades reproducerade forskningen ofta sexistiska och stereotypa bilder av kvinnor (Randall 2002: 113).

Det faktum att kvinnor saknade politisk makt problematiserades knappt innan 1970-talet då, främst kvinnliga, forskare kritiserade osynliggörandet av kvinnor inom statsvetenskapen och misogyn tendens inom ämnet avslöjades. Anledningar till underrepresentation i politiska församlingar studerades och de kvinnor som faktiskt fanns i politikens inflytande undersöktes (ibid; Hedlund 1996: 17).

I ett tredje stadium får den feministiska influensen på allvar fotfäste inom statsvetenskapen och disciplinen ställs inför många grundläggande frågor om ämnets gränser, antaganden och metodologi. Definitionerna av makt, politik och politiskt deltagande ifrågasätts. Ramen för vad som klassas som politiskt handlande vidgas då kvinnors utomparlamentariska arbete studeras och erkänns som politik (Randall 2002: 114; Hedlund 1996: 17). Den radikalfeministiska parollen att det privata är politiskt har ytterligare förändrat vad vi uppfattar som politik, och därmed har även det statsvetenskapliga spannet utökats (Randall 2002: 118ff).⁴

⁴ För en svensk diskussion kring könsperspektiv i statsvetenskapen, se Eduards 1988.

1.1.2 Två perspektiv på kvinnors möjligheter till makt

Inom forskningen kring kvinnors politiska inflytande skönjer vi två perspektiv: ett optimistiskt och ett pessimistisk. Sociologen Harriet Holter för 1971 fram en hypotes om att den ökade kvinnorepresentation har samband med parlamentens minskande makt (Eduards 2002: 31). Tanken hänger samman med det som brukar benämnas som det pessimistiska perspektivet. Detta synsätt utgår ifrån att kvinnor får makt i maktlösa organisationer, alternativt att kvinnor marginaliseras inom de organisationer de får tillträde till. I ett parlament kan processen ta sig uttryck genom att kvinnor endast når inflytande inom så kallade mjuka frågor vilka har lägre status och möjlighet till reellt maktutövande (Bergqvist 1994: 19f).⁵

Inom kvinnoforskningen har staten ofta betraktas som en del i det patriarkala förtrycket men sedan 1980-talet har detta antagande ifrågasatts, främst av forskare i de skandinaviska länderna. I den nordiska kontexten ses istället att (välfärds)staten kan hjälpa kvinnors frigörelse (Karvonen & Selle 1995: 11). Forskaren Helga Hernes menar till exempel att kvinnors utrymme i politiken har blivit större i takt med välfärdsstatens framväxt och att politiken i allt högre utsträckning handlar om kvinnors villkor (Oskarson & Wängnerud 1995: 31).

Det optimistiska perspektivet gör gällande att kvinnors politiska medverkan faktiskt kan förändra maktrelationen mellan könen (Bergqvist 1994: 20). I statsvetaren Christina Bergqvists avhandling *Mäns makt och kvinnors intresse* prövas det optimistiska och det pessimistiska perspektiven mot bakgrund av kvinnorepresentationen i Sverige. Hon menar att riksdagen och andra statliga institutioners makt knappast kan anses vara avtagande och avvisar därmed tesen om att kvinnor endast får tillträde till organisationer vars makt minskas. Bergqvist tolkar det faktum att kvinnor återfinns inom vissa politiska frågor som val dels baserade på eget intresse, dels av strategiska skäl (1994: 54ff, 188ff).

Andra kritiker av det pessimistiska perspektivet har visat på att tanken om att kvinnor förpassas till mjuka frågor är problematisk då den utgår ifrån att kvinnor ska ha samma politiska preferenser som män samtidigt som kvinnor antas förändra politiken. Vidare är det i en välfärdsstat omöjligt att anta att de sociala frågorna är oviktiga, tvärtom står politikområden som utbildning, hälsa och socialförsäkringar för merparten av de

⁵ Till dessa brukar socialpolitik räknas. Definitionerna skiljer sig dock åt (se Wängnerud 1998: 53).

offentliga utgifterna (Raaum 1995: 29). Kvinnor må vara överrepresenterade inom vissa områden, men en arbetsfördelning baserad på kön är enligt forskaren Nina Cecilie Raaum inte synonymt med en marginalisering av kvinnor (1995: 50).

I sin avhandling *Politikens andra sida* studerar Lena Wängnerud detta närmare med den svenska riskdagen som empiriskt material.⁶ Wängnerud visar att det funnits en överrepresentation av kvinnor inom vissa utskott, så som de som rör social välfärd, samtidigt som kvinnor varit underrepresenterade i andra, så som de utskott vilka arbetar med ekonomi och teknik. Könsmönstret är tydligt, och framträder även i alla riksdagspartier (ibid: 54ff). Samma könsfördelning i kommunala nämnder finner Mats Bengtsson i sin studie på lokal nivå. Undersökningen, som sträcker sig till 1993, visar dock att könssegregeringen vad gäller politikområden är avtagande, något som även gäller den hierarkiska fördelningen av makt (2003). Dessa resultat stämmer dock inte överens med Ann Towns forskning på de svenska och norska parlamenten, där könsdifferentieringen tvärtom ökar med andelen kvinnliga ledamöter (Towns 2003).⁷

Statsvetaren Maud Eduards anser dock att debatten om de olika perspektiven kanske egentligen visar på att forskarna rör sig på olika analytiska nivåer, och öppnar upp för att Holters tes har ett visst förklaringsvärde, om än kanske inte i en specifik svensk riksdagskontext (Eduards 2002:32).

1.1.3 Övrig forskning

Debatten om kvinnors möjlighet till makt har alltså varit närvarande i forskningen under senare tid. Inom ramen för politisk teori har kvinnorepresentationen teoretiserats (Rönblom 2002:12).⁸ Även könsskillnader hos både politiker och väljare har undersökts (Oscarsson & Wängnerud). Malin Rönbloms uppmärksammar i sin avhandling *Ett eget rum* kvinnors organisering utanför den gängse politiska arenan (2002). Kvinnliga lokalpolitikens villkor och de intressen politikerna säger sig företräda studeras av Gun Hedlund i avhandlingen *”Det handlar om prioriteringar”* (1996). Att kvinnor och män delvis har skilda politiska prioriteringar tyder flera empiriska undersökningar från olika

⁶ Wängnerud har ambitionen att studera om kvinnor förändrar politiken; i själva verket är det hon undersöker potential till förändring och inte realitet (Heidar 1999: 88).

⁷ Se även avsnitt 2.5 Möjligheter till påverkan.

⁸ För en djupare diskussion av detta, se kapitel 2 Kvinnors intressen.

länder på. Exempelvis är kvinnor mer feministiska i sina åsikter och fokuserar mer än män på sociala frågor (Wängnerud 1998: 121; Hawkesworth 2005: 145).⁹

Däremot finns det få studier av om eller hur kvinnor egentligen påverkar politiken (Voet 1998: 106; Eduards 2002: 34; Wängnerud 1998: 121). Maud Eduards refererar till en studie som visar att andelen kvinnliga politiker påverkar utbyggnaden av den kommunala barnomsorgen. Vidare nämns en opublicerad uppsats som visar ett samband mellan andelen kvinnor med politiska uppdrag och det ekonomiska stödet till lokala kvinnojourer: ju fler kvinnor desto högre bidrag. Uppsatsen är dock över tio år gammal (Eduards 2002: 34). Detta är således ett område som kräver mer forskning.

1. 2 Uppsatsens uppläggning

I nästa kapitel ges en teoretisk bakgrund till kvinnors intresse, vad begreppet kan sägas innebära men också kritik som lyfts fram mot detsamma. Vidare resoneras kring om just kvinnor måste företräda dessa intressen. Därefter lyfts teorier kring de möjligheter som ges kvinnliga politiker i de folkvalda församlingarna fram.

I metodavsnittet motiveras val av studiens tillvägagångssätt och begreppet kvinnointresse operationaliseras till att röra jämställdhetsplaner och kvinnojourer. Kapitlen därpå ägnas åt att söka samband mellan de olika variabler som presenterats i metodkapitlet. Resultaten från detta arbete ligger sedan till grund för den avslutande diskussionen och uppsatsens slutsatser.

⁹ Se även Oskarson & Wängnerud 1995

2 Kvinnors intressen

Att kvinnor är underrepresenterade i politiken är tydligt och betraktas allmänt som ett problem men argumenten för varför andelen kvinnor bland politikerna bör öka skiljer sig åt. Tre huvudargument återfinns i debatten, vilka ursprungligen formulerades av Helga Hernes (Wide 2000a: 5; Oskarsson & Wängnerud 1995: 26; Eduards 2002: 46). Det första är *rättviseargumentet* som utgår ifrån att det helt enkelt är rättvist att kvinnor, vilka utgör hälften av befolkningen, har tillgång till hälften av de politiska mandaten. Varje snedfördelning visar på att det förekommer diskriminering. Här rör det sig om symbolisk representation, och ingenting sägs om politikens innehåll. Kvinnorepresentation handlar för de flesta teoretiker dock inte enbart om att finnas på plats i parlamentet. Representationen har inget större egenvärde, förutom som möjliga karriärvägar för kvinnor eller som skapande av kvinnliga förebilder. Det viktigaste är politiken, och en högre kvinnorepresentation anses också kunna förändra politiken och tillvarata kvinnors intresse (Wängnerud 1998: 22; Karvonen & Selle 1995: 7; Phillips 2000: 96f).

Det andra argumentet är *resursargumentet*, där kvinnor anses kunna bidra till politiken på något särskilt vis. När kvinnorna finns representerade i politiken kommer de att förändra densamma, de har något att tillföra. Anne Phillips talar istället om en typ av argument som grundas i tanken att kvinnor har ett annorlunda förhållande till politik. Ofta har detta kopplats samman med att kvinnor skulle besitta en högre moral och har andra värderingar än män. Phillips ställer sig kritisk till detta resonemang. Hon menar att argumenteringen för kvinnors politiska deltagande i denna form fäster alltför stor vikt vid moderskapet, och påpekar att en god mors egenskaper inte alltid stämmer överens med en god medborgares. Det är dessutom tveksamt att presentera kvinnor som bättre än män (Wide 2000a: 5; Phillips 2000: 80ff, 101). Det sista argumentet är *intresseargumentet*. Argumentet grundas i tanken att det existerar ett kvinnointresse skilt från männens och därför inte heller kan representeras av män i politiken. Ämnet har diskuterats flitigt inom akademien (Oskarsson 1995: 60). Vi kommer nedan att fördjupa oss i denna debatt.

2.1 Motstridiga intressen

Begreppet kvinnointresse är inte oproblematiskt då det kan tyckas utgå ifrån att gruppen kvinnor har ett objektiva, gemensamt intresse (Wängnerud 1998: 115). Tankegången snuddar här vid det bekymmersamma och elitistiska postmarxistiska begreppet "falskt medvetande", som söker förklarar varför människor, främst arbetare och kvinnor, inte alltid agerar i det som socialister eller feminister identifierat som deras objektiva intresse (Phillips 2000: 86; Mulinari 2002: 98f). Dessutom har kvinnor inte sällan intressen som står i direkt motsättning till varandra. Det är viktigt att hålla i minnet att det finns skillnader mellan kvinnor, och att skillnader även existerar inom grupper som tenderar att betraktas som homogena. Feminismen har, med viss rätta, kritiserats för att ignorera detta och för att upprätthålla en dikotomisk syn på samhället där kön räknas som den viktigaste skiljelinjen (Narayan 1997; Alarcón [1989] 1997). Elsa Barkley Brown gör oss uppmärksamma på att det inte enbart handlar om att erkänna skillnader utan inse att dessa skillnader är beroende av varandra. Att vita kvinnors liv, så som svarta kvinnors, präglas av etnicitet, problematiseras sällan. Ännu mer sällan diskuteras hur kvinnors liv formas i relation till andra kvinnor. Barkley Brown menar att vita medelklasskvinnors livsvillkor möjliggörs av svarta kvinnors arbete i offentlig sektor, medelklasskvinnor lever alltså sina liv på ett visst sätt eftersom arbetarklasskvinnor lever sina liv på ett visst sätt. Hon menar att det inte ens är möjligt att tala om ett genus gemensamt för alla kvinnor (Barkley Brown [1995] 1997: 275f). Det går alltså inte att enbart tala om mäns makt över kvinnor, vissa kvinnor har makt över andra kvinnor och män (Bradley 1996: 93). Det har dock varnats för konsekvenserna av att lägga en alltför stor tonvikt på skillnader istället för samhörighet. Vissa kvinnor riskerar också att hamna utanför kategorier som "svart" och "vit". I förlängningen kan tankar på skillnad leda till en total individualism där alla gemensamma erfarenhet hamnar i skymundan. Kvinnan bör enligt detta synsätt bevaras som kategori utan att skillnader kvinnor emellan ignoreras (Bradley 1996: 102, 204).

2.3 Form- och innehållsintresse

Ett sätt att undgå skillnadsproblematiken är att som statsvetaren Anna Jónasdóttir skilja på form- och innehållsaspekten av intresset, där den förstnämnda handlar om politiskt

deltagande vilket är nödvändig för att sedan kunna fylla politiken med innehåll. Hon menar att kvinnor idag har ett objektivt intresse av att vara delaktiga och representerade i politiken, alltså av formaspekten (Wängnerud 1998: 116). Christina Bergqvist utgår i sin avhandling från samma tanke och Jessika Wide menar att "[a]lla kvinnor har ett gemensamt intresse i att vilja vara med i politiken" (Bergqvist 1994: 17f; Wide 2000a: 5). Även Maud Eduards ser möjligheten att prägla den politiska beslutsprocessen som ett allmänt kvinnointresse, där själva innehållet blir en sekundär fråga (Eduards 1988: 217). Malin Rönnblom påpekar att det formintresset även handlar om att bestämma formen. Kvinnor behöver alltså inte acceptera den rådande normen för hur politik görs; det är inte säkert att det gemensamma intresset är att representeras genom just platser i parlamentet, även om formintresset ofta tolkas så (Rönnblom 1998: 14).

Forskaren Beatrice Halsaa anser att form- och innehållsdiskussionen inte besvarar frågan om varför just kategorin kvinnor har ett visst politiskt intresse. Det som skiljer könen åt är enligt Halsaa att kvinnor kan föda barn, och därför har kvinnor ett intresse av att styra politiken kring barnafödande (Oskarsson & Wängnerud 1995: 30). Även Anne Phillips påpekar att trots att det finns skillnader i intresse kvinnor emellan så är det fortfarande så att vissa intressen är könsbundna. Hon menar att även om alla kvinnor inte kan eller vill få barn så är graviditet något som i högre utsträckning berör kvinnor än män. Samma sak gäller aborträtten, även om alla kvinnor inte är överens i frågan. Det finns även intressen rörande exempelvis kvinnors uteslutning från politik och ekonomisk makt, som härrör från kvinnors position i dagens samhälle. Poängen är att det finns intresseskillnader mellan könen, och inte att alla kvinnor har samma intresse (Phillips 2000: 86f). Den norska statsvetaren Hege Skjeie argumenterar istället för att kvinnor, för att säkra sitt ekonomiska oberoende gentemot enskilda män, har särskilda intressen inom omsorgspolitik (Wängnerud 1998: 116). Lena Wängnerud förstår däremot teoretiskt formulerade intressen som preliminära till dess att definitionen kan bekräftas hos befolkningen.¹⁰ Detta är enligt henne en fråga om demokrati: varje medborgare har rätt att själv bestämma sina behov och preferenser (Wängnerud 1998: 115).

¹⁰ I dagens Sverige röstar kvinnor generellt mer åt vänster och fäster större vikt vid offentlig sektor (Eduards 2002: 24ff).

Maria Oskarsson menar att det idag, trots allt, finns en teoretisk konsensus kring förståelsen av intresse med den minsta gemensamma nämnaren att det oavsett tid och plats ligger i alla kvinnors intresse att inte diskrimineras eller bli sexuellt utnyttjad (Oskarsson 1995: 60). Detta är också den definition av kvinnors intresse som kommer att ligga till grund för den fortsatta analysen.

2.2 Den postmoderna kritiken

I den postmoderna teoriutvecklingen finner vi ett starkt ifrågasättande av själva grundantagandet i diskussionen om kvinnors intresse: att kvinnor finns. Postmodernisterna menar nämligen att det inte går att tala om kvinnor som subjekt.

Kvinnor har genom historien definierats av män, och vissa feminister menar att deras uppdrag är att själva omdefiniera könscategorin till något bättre och sannare. Den feministiska teoretikern Linda Alcoff ställer här en viktig fråga: "Do feminists want to buy another ticket for women of the world on the merry-go-round of feminine constructions? Don't we want rather to get off the merry-go-round and run away?" (Alcoff [1988] 1997: 336). Lösningen på sexistiska definitioner av kvinnan är kanske inte att ge en ny definition. Kvinnor godtas endast som riktiga kvinnor då de uppfyller mallen för vad en kvinna är och agerar de inte enligt föreskrifterna riskerar de att utsättas för hård kritik. Accepterar vi tanken på att det inte finns någon sann kvinna kan ingen kvinna sägas vara "out of place" (Zalewski, 2000: 41ff; McLaughlin 2003: 109).

Moderna feminister oroas dock över hur politiska krav kan formuleras om det inte finns något subjekt som står bakom kraven. Att argumentera för ett kvinnointresse tycks omöjligt om det inte finns kvinnor. Sådana krav skulle tvärtom enbart medverka till att förstärka myten att kvinnan som subjekt existerar (Alcoff [1988] 1997: 340). Postmodernismen kan tyckas förlamande för en politik baserad på ett kvinnointresse eller krav på ökad kvinnorepresentation.

Strategier för att kunna föra en feministisk politik utan essentialisering av kvinnan har dock föreslagits. Gaytri Spivak talar om en "strategisk essentialism" där kvinnan kan användas för politiska syften. Här är det viktigt att se essentialismen som just en strategi och ständigt ifrågasätta den som säger sig tala i kvinnors intresse (Nicholson 1997: 318). Även teoretikern Judith Butler accepterar att vi måste ställa krav i kvinnors namn av

strategiska skäl eftersom politiskt lobbyarbete annars skulle omöjliggöras (Eduards 2002: 147; Randall 2002: 112).

Förnekandet av subjektet behöver inte heller innebära ett hinder för politisk handling, i själva verket kan tron på ett subjekt sätta gränser för hur politik förstås. Postmodernister menar att det är politiskt att dekonstruera subjektet och undersöka representationer av kvinnan. Att luckra upp definitionerna av kvinnan kommer att ge kvinnor mer frihet till skillnad från modernisternas försök att skapa en falsk kvinnlig enighet (Zalewski, 2000: 69f). Att tala om ett ursprungligt kvinnointresse går inte utifrån denna synvinkel, men postmodernisterna tycks mena att det ligger i kvinnors intresse att komma till en punkt där tron på subjektet överges (ibid: 130). Chantal Mouffe menar att kampen inte ska drivas för kvinnor, utan snarare emot kvinnor som kategori (Eduards 2002: 147f).

2.4 Intressets politiska företrädare

Om det teoretiskt gick att fastställa ett innehållsintresse, skulle då inte män kunna representera dessa åsikter lika väl som kvinnor? Traditionellt har man inom demokratiforskningen fäst stor vikt vid just åsiktsrepresentation, det vill säga att det är väljarnas idéer, snarare än social bakgrund eller kön, som ska avspeglas hos ledamöter i folkvalda församlingar (Wängnerud 1998: 14, Phillips 2000: 11). I ett sådant system har väljarna tillgång till olika partiprogram och tar ställning vilka politiska åsikter som bäst stämmer överens med väljarens egna. Phillips uppmärksammar oss dock på att i strikt mening representerar politikerna egentligen bara väljarna i de frågor som faktiskt diskuterats under valrörelsen. Medborgarna har inte heller tid att ta reda på vad varje kandidat skulle tycka i de frågor som skulle kunna komma upp under mandatperioden. Inför dessa oförutsedda politiska frågor blir representantens bakgrund desto viktigare (Phillips 2000: 58f.). Vidare är det omöjligt att omformulera politiken, att rikta den mot nya områden, utan att *de facto* närvara i det politiska arbetet. Phillips skriver: ”Vi kan inte längre låtsas att den fulla skalan av idéer, preferenser och alternativ har varit adekvat representerade när alla de som har fått uppdraget att representera har varit vita eller män eller medelklass [...]” (ibid: 68).

Det Phillips förespråkar är en *närvarons politik*, en social representativitet, baserad på kön eller social bakgrund, som kompletterar åsiktsrepresentativitet för att komma till rätta med en politisk uteslutning av förtryckta grupper såsom kvinnor och etniska minoriteter (Phillips 2000: 61ff).

För att representera kvinnors intresse krävs således kvinnor faktiska deltagande i politiken. Phillips poängterar dock att det inte finns några garantier för att en ökad kvinnorepresentation leder till att kvinnointresset får plats på den politiska dagordningen eftersom detta skulle kräva en essentiell kvinnoidentitet. En möjlighet skulle vara att kvinnliga politiker hålls ansvariga utifrån sin grupptillhörighet, vilket leder till en situation där politiker endast representerar sin sociala tillhörighet och inte kan företräda andra gruppers intressen. Trots detta är det rimligt att anta att kvinnor är mer benägna än män att arbeta i kvinnors intresse. Det är med andra ord inte säkert att kvinnor förändrar politiken, men en minskad underrepresentation är ett möjliggörande villkor för att kvinnors intresse ska förvandlas till politisk verklighet (Phillips 2000: 102f; Voet 1998: 108).

2.5 Möjligheter till påverkan

Den gängse teoretiska uppfattningen är alltså att andelen kvinnor i politiken påverkar huruvida kvinnors intresse kan bli politisk praktik. Desto fler kvinnor, desto mer kvinnovänlig politik, lyder grundtanken (Towns 2003: 2). Samtidigt är det inte självklart att kvinnor i politiken har möjlighet att påverka densamma.

Joni Lovenduski och Azza Karam menar att en kvinna kan göra skillnad men för verklig förändring krävs en ansevärd mängd kvinnor vilka är beredda att representera kvinnors intresse. Denna nödvändiga minoritet har kallats kritisk massa, och antyder att kvinnor kan påverka även när deras representation är under 50 procent. För att kunna maximera sitt inflytande krävs, enligt Lovenduski och Karam, att kvinnor lär sig parlamentens formella och informella regler för att sedan kunna använda och förändra densamma (Lovenduski & Karam 1998: 128ff; Dahlerup 1988: 275).

Även sociologen Rosabeth Moss Kanter lyfter fram andelens betydelse för att en social grupp i minoritetsställning, såsom kvinnor i politiken, ska få reell makt i en organisation. Om gruppen utgör mindre än 15 procent av organisationen blir dess

representanter väldigt synliga, behandlas denna stereotyp och stängs ute från viktiga beslut och positioner. Denna negativa behandling antas avta i takt med att minoritetsgruppens andel blir större (Bengtsson 2003: 23ff; Towns 2003: 7). Det har påpekats att Kanters teori fungerar bäst när det är en allmänt diskriminerad grupp som är i minoritet; kvinnor i minoritet påverkas mer negativt än män, vilka tvärtom kan dra fördel av sin minoritetsstatus i vissa fall (Wahl et al 2001: 71).

Forskaren Janice Yoder menar att en kvinnlig minoritet endast behandlas dåligt när denna går utanför vad som anses lämpliga områden för kvinnor. Vidare anser Yoder att antagandet om att kvinnors situation omedelbart förbättras då kvinnorepresentation inom organisationen ökar är något förenklat. Istället kan en ökad andel kvinnor tolkas som ett hot vilket skulle kunna leda till en ökad diskriminering. För en bättre arbetsmiljö krävs kvinnligt deltagande under en längre tid (Towns 2003: 7f). Denna teori stämmer överens med Towns forskningsresultat som inte visar något linjärt samband mellan andel kvinnor och resurser satsade på familjer och barn. Här är det avgörande istället en hög kvinnorepresentation under en längre period (Towns 2003: 19ff).

Ann Towns understryker vikten av att även på detta område föra in den teoretiska utveckling som ökat förståelsen av genus som något kontextuellt och föränderligt. Hon menar att specifika könsmonster formas i det parlamentariska sammanhanget, och inte endast kan studeras utifrån förändringar i samhället i stort. Ett exempel på detta är att samtidigt som den könsbaserade arbetsfördelningen minskar i det nordiska samhället så ökar könsskillnaderna i riksdagens och det norska stortingets permanenta utskott. Variationer i utskottens könsmonster kan inte heller förklaras utifrån samhällliga förändringar eller nya politiska preferenser hos könen. Towns lyfter fram att könsmonstret, trots liknande samhällen, skiljer sig åt i det svenska respektive norska parlamentet. Det blir således tydligt att en specifik könskultur uppstår i den folkvalda församlingen (Towns 2003). En studie av Gun Hedlund visar att kvinnor har kunnat driva sina intressen i kommunpolitiken i Katrineholm, medan det kvinnliga inflytandet i Gnosjö och Örebro inte är lika starkt, vilket antyder att könskulturerna i kommunerna skiljer sig åt (Hedlund 1998: 103f).

Vidare kan kvinnors möjlighet till inflytande anses vara begränsade i fråga om vilka politiska områden som tillåts lyftas fram. Maud Eduards har studerat gränserna för

kvinnors politiska handlande, och menar att ett konfliktperspektiv på könen inte accepteras på den politiska arenan (2002). Gun Hedlund anser att kvinnors inflytande i politiken är tydligt men att det är en annan sak att säga att kvinnor har auktoritet att öppet deklarerat att de sätter kvinnors intresse framför männens (1998: 61).

2.6 Positionering

För att kunna gå vidare med frågeställning är det här nödvändigt att som uppsatsskrivare positionera sig. Vad är, enligt min mening, kvinnors intresse?

Jag utgår i denna uppsats ifrån att det finns ett intresse gemensamt för alla kvinnor, som är större än att enbart vara representerade i politiska organ. De problem som drabbar kvinnor är inte likadana och upplevs inte på samma sätt av alla kvinnor. Däremot finns det i vår tid svårigheter som drabbar kvinnor, just därför att de är kvinnor, såsom diskriminering och mäns våld mot kvinnor. I mina ögon ligger det i kvinnors gemensamma intresse att komma tillrätta med dessa problem (jfr Oskarsson 1995: 60).¹¹ Det är alltså utifrån denna definition det fortsatta arbetet tar sitt avstamp. Huruvida detta intresse företräds bättre av fler kvinnor än färre kvinnor återstår att se.

Att tala om könen som två skilda, oföränderliga och fasta identiteter är problematiskt. Det föreligger alltid en risk att effekten av mitt arbete blir stereotypiserande snarare än emanciperande (jfr Wängnerud 1998: 54). Liksom flera teoretiker menar jag att det av politiska skäl ändå är befogat att tala om kvinnor och män.

¹¹ Oskarsson talar om ett intresse av att inte bli "sexually exploited". Här används istället det något vidare begreppet mäns våld mot kvinnor.

3 Metod

Ett visst problemområde kan studeras utifrån en rad olika frågeställningar, och på många skilda vis (se Berner 2002). Metoden, sättet på vilket svaret till frågan söks, är avgörande för vilket svaret blir. Statsvetaren Lennart Lundquist klargör att det inte finns ”några givna fakta som är oberoende av den vetenskapliga metodologin”. Samtidigt finns det inga metodiska självklarheter, vilket gör subjektiva val avseende en studies tillvägagångssätt till en nödvändighet (Lundquist 1993: 97f; citat 132). För att läsaren ska kunna bilda sig en uppfattning av hur denna uppsats går tillväga i sökandet efter gåtans lösning presenteras nedan de metod- och materialval som gjorts för att på bästa sätt kunna besvara frågeställningen. Uppsatsen begagnar sig av kvantitativ metod, en arbetsform som fört en skuggtillvaro inom genusvetenskapen, vilket föranleder en vidare diskussion kring huruvida denna metod har sin plats inom disciplinen.

3.1 Genusvetenskap och kvantitativ metod

Den feministiska forskningen och den ur denna sprungna genusvetenskapen har länge uppvisat skepsis gentemot kvantitativ metod, något som verkar bero på att kvantitativ metod traditionellt ansetts hänga samman med positivismen, en vetenskapsteoretisk inriktning som inom samhällsvetenskapen kritiserats hårt sedan 1960-talet (Widerberg 2002: 25). Den föreställda kopplingen mellan kvantitativ forskning och positivism behöver dock inte alltid vara sann (ibid: 24, Lundquist 1993: 104). Idag anses inte heller skiljelinjen mellan kvantitativ och kvalitativ vara lika skarp (Jönsson 2005: 138).

Det finns även annan kritik mot kvantitativ metod. Ofta har det handlat om bristfällig forskning, som forskaren snarare än metod måste ses som skyldig till, eller om metodens brist på djup och möjligheter för kvinnors erfarenheter att komma till uttryck i förutbestämda kategorier (Jayaratne & Stewart 1991; se även Randall 2002: 116f). Denna kritik är i stora delar befogad, men detta kan inte heller sägas vara den kvantitativa metodens syfte. Kvantitativ hanterar material som kan uttryckas i siffror och analyseras statistiskt och används för att besvara frågor om exempelvis ett fenomen

representativitet (Lundquist 1993: 103). Kvantitativa undersökningar fokuserar alltså på hur vanligt förekommande ett fenomen är eller vilka samband som kan finnas mellan olika fenomen (Widerberg 2002: 15).

Vidare anses kvantitativ forskning kunna leda till ett oreflekterat könsstereotypiserande (Jayaratne & Stewart 1991: 88; se även Wide 2000a: 3). Men det kan också vara emanciperande att tala om kön för att lyfta fram en viss problematik. Större frågeundersökningar kan till exempel visa att vissa fenomen är vanligt förekommande eller drabbar en viss grupp av befolkningen, så som mäns våld mot kvinnor eller lönediskriminering (Reinharz 1992: 80; Wide 2000b: 1; se även Jansson 1996).

Det finns således inte någon given koppling mellan genusvetenskap och kvalitativ metod. Många menar att det saknas en specifik feministisk eller genusvetenskaplig metod och att metoden istället bör väljas utifrån vad som bäst besvarar forskningsfrågan samtidigt som en könsmedvetenhet bör präglade forskningen (Bergqvist 1998: 26; Jayaratne & Stewart 1991: 90f, 101; Randall 2002: 118). Jag anser det fullt möjligt att arbeta med kvantitativ metod samtidigt som min vetenskapsteoretiska utgångspunkt är att vår bild av verkligheten alltid kommer att vara subjektiv, beroende av vår förståelse och tolkning, och att en helt objektiv forskning är ogenomförbar (jfr Marsh 2002: 160).

3.2 Valet att jämföra kommuner

Statsvetaren Rian Voet menar att vi inte kan se om kvinnorna påverkar politiken eftersom inte funnit tillräckligt många kvinnor i politiken (1998: 106). Det är ett onödigt negativt synsätt som förnekar alla de kvinnor som faktiskt deltar i politiken samt den forskning som skett på området. Samtidigt är det är långt ifrån självklart hur frågan som de reella effekterna av kvinnors politiska närvaro ska få sitt svar. Det är, som Drude Dahlerup påpekar, omöjligt att isolera effekten av kvinnorepresentation ifrån andra faktorer som påverkar politiken. Jämför vi politiken vid olika tidpunkter eller på olika platser kan vi aldrig vara säkra på att vilka faktorer som har störst inverkan på politiken. För att komma undan denna problematik kan lokal politik jämföras i samma land och vid samma tidpunkt (Dahlerup 1988: 276; jfr Lundquist 1993: 102).

Eftersom experiment, som att testa en riksdag bestående av kvinnor mot en med enbart manliga ledamöter och hålla allt annat lika, knappast är möjliga ter sig denna lösning som den mest fruktbara. Statistik från alla Sveriges kommuner erbjuder möjlighet till komparation städer emellan och försök att identifiera samband (Esaiasson et al 2003: 104; Eduards 2002: 34). Genom att studera lokalpolitik hoppas jag även kunna komma närmare svensk vardag, trots att andelen av befolkningen som idag innehar kommunala politiska förtroendeuppdrag är försvinnande liten: cirka 44 000 personer vilket motsvarar 0,5 procent av svenskarna, jämfört med riksdagens 349 ledamöter (Fredriksson 2003: 166).

3.3 Om operationalisering: att finna variabler

Vilka mätbara variabler som betecknar ett abstrakt, teoretiskt begrepp som kvinnointresse är inte självklart (jfr Esaiasson et al 2003: 57). Enligt min definition rör sig det gemensamma kvinnointresset kring att arbeta emot könsdiskriminering och könsrelaterat våld, något som inte drabbar alla kvinnor i samma utsträckning eller ens på samma sätt men har det gemensamma att det drabbar kvinnor.¹²

För att undersöka den första delen av detta, könsdiskriminering, kommer jag att analysera kommunerna utifrån huruvida dessa har en jämställdhetsplan. Jämställdhetsplaner är konkreta verktyg i arbetet för att minska diskriminering baserad på kön på arbetsplatsen. Dels vittnar dessa om ett engagemang för jämställdhet, dels är dessa betydelsefulla för många kvinnor då kommunen är den största arbetsgivaren för svenska kvinnor, med runt 800 000 anställda kvinnor. Huruvida jämställdhetsplanerna faktiskt följs och om dessa dokument bidrar till en ökad jämställdhet ligger utan för denna uppsats spann. Däremot kan de anses vara en faktor som möjliggör jämställdhetsarbete.

Den andra delen, arbetet emot mäns våld mot kvinnor, operationaliseras genom en närmare analys av vilka kommuner som har en kommunalt stödd kvinnojour och med hur mycket pengar kommunen stöder verksamheten.

Kommunernas tillgång till jämställdhetsplan och kvinnojour blir således *beroende variabel*. Det som vi tror kan förklara variationer hos den beroende variabeln kallas *oberoende variabel*, eller orsaksvariabel (Esaiasson et al 2003: 52f).

¹² Se avsnitt 2.6 Positionering

Syftet med denna uppsats är att undersöka om kvinnorepresentationens storlek påverkar politiken, vilket gör andelen kvinnliga politiker till en tämligen självskriven oberoende variabel. Det är även befogat att tro att kvinnorepresentationen inte är det enda som kan påverka våra beroende variabler. För att inte hävda samband som egentligen beror på något annat kommer vi kontrollera för effekten av politisk ideologi och kommunstorlek.

Variabeln *kvinnorepresentationen* studeras dels utifrån andel kvinnor i kommunfullmäktige, vilket är kommunens högsta beslutande organ. Till fullmäktige sker direktval och ledamöterna i denna församling väljer sedan representanter till kommunstyrelsen och de övriga kommunala nämnderna.

En plats i kommunfullmäktige ger enligt vissa studier dock endast ett begränsat inflytande. Reell makt fås om fullmäktigeplatsen kombineras med något annat uppdrag, som ledamot i en nämnd eller kommunstyrelse (Hedlund 1996: 31).¹³ Många lokalpolitiker uppger också att nämnderna mer effektivt än fullmäktige sköter sina uppgifter samt att kommunstyrelsen har (för) stor makt ("Makten och möjligheten" 2005: 8, 21). Därför studeras även andelen kvinnliga politiker bland kommunens alla förtroendevalda samt andelen kvinnliga ordförande i nämnder och styrelse, både siffror för den gällande mandatperioden. Eftersom minoritetsgrupper kan behöva lång tid för att bli en accepterad del av organisationen studeras även kvinnorepresentationen under längre perioder.

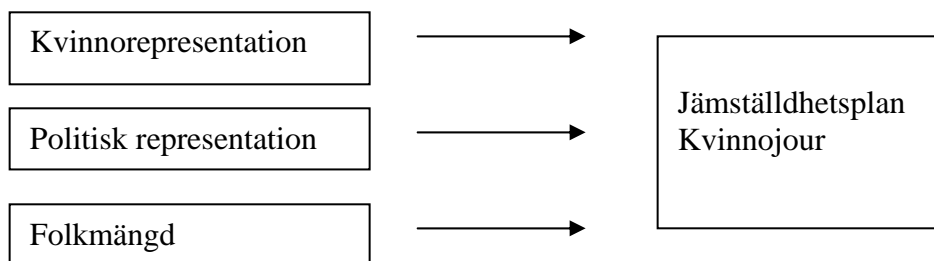
Både inrättandet av en jämställdhetsplan och kommunala anslag till en kvinnojour är politiska beslut. Därför studeras även *politisk majoritet* i kommunerna som en faktor vilken kan påverka benägenheten att arbeta för en politik som speglar kvinnors intresse. Här bör det påpekas att vänsterpartier och partier med fokus på miljön ofta mer benägna att föra fram kvinnliga kandidater, vilket kan tolkas som att dessa partier arbetar mer för kvinnors intresse (Wide 2002: 8). I svenska kommuner finns det positiva samband mellan andelen mandat för socialdemokraterna, vänsterpartiet samt miljöpartiet och andelen kvinnliga förtroendevalda ("Det nya seklets förtroendevalda" 2004: 33).

¹³ Även tjänstemän, media och andra organisationer kan utöva inflytande på den lokala politiken (Fredriksson 2003: 105, 134ff; "Makten och möjligheten" 2005: 5; se även Petersson 1998: 224ff). Också enskilda aktörer kan spela en viktig roll i kommunalpolitiken. Detta är, ofta svårsmätbara, variabler som ligger utanför denna uppsats ram.

Det är även troligt att kommunstorleken kan påverka de beroende variablerna. *Folkmängd* påverkar visserligen inte politiska beslut per se, men stora kommuner har ofta större ekonomiska och personalmässiga resurser än mindre kommuner. Det går också att tänka sig att stora kommuner har en viss prestige i fråga om att ha en jämställdhetsplan och kvinnojour.

I denna studie undersöks således tre oberoende variabler: *kvinnorepresentationen*, *politisk majoritet* och *folkmängd*.

Figur 3.1 Undersökningens oberoende och beroende variabler

3.4 Material

Metodvalet styr vad som kan anses bli relevant material. Den typ av statistiskt material som behövs för att kunna jämföra kommuner med hög respektive låg kvinnorepresentation med varandra finns att tillgå i *Kommundatabasen*. Databasen innehåller en mängd olika uppgifter från Sveriges kommuner, till exempel i fråga om jämställdhetsplaner, kvinnojourer och andel kvinnliga politiker.¹⁴ Även om en stor databas kan erbjuda till synes enorma möjligheter till information är det onekligen så att analysen styrs av vilka uppgifter som finns att tillgå. Till exempel finns uppgifter om kommunala jämställdhetsplaner endast för 1991 och 1994 medan statistiken över kommunalt stödda kvinnojourer kommer från 2002, vilket gör att dessa variabler måste studeras separat. Här saknas även uppgift om hur mycket pengar stödet består av. För att till viss del undgå denna problematik kompletteras kommundatabasens siffror med material från Sveriges kvinnojourers riksförbund 2004, som är inrapporterade av förbundets medlemsjourer.

¹⁴ Alla statistiska uppgifter bygger, där inte annat anges, på bearbetningar av Kommundatabasen, Statsvetenskapliga institutionen, Lund. Bearbetningarna av materialet är dock mina egna och jag bär ansvaret för dessa.

Materialet säger inte något om enskilda aktörer eller om eventuella maktspel eller diskussioner som förts innan ett visst beslut. Det kan inte heller säga vara denna typ av studies syfte. Istället söks generella mönster och för detta ändamål lämpar sig en totaldatabas väl. Resultaten kommer att visa hur situationen de facto ser ut, i den mån subjektiva variabler kan beskriva verkligheten. Det rör sig alltså inte om något statistiskt urval.

Annan problematik kring det tillgängliga materialet kommer att diskuteras i anslutning till den respektive analysen av statistiken om jämställdhetsplaner och kvinnojourer.

3.5 Kort om korrelation

I hanteringen av dessa data används vissa termer som nedan förklaras för den inom statistik mindre bevandrade. En viktig term är korrelationskoefficienten Pearsons r , vilken visar graden av linjärt samband mellan två variabler. Föreligger ett fullständigt positivt samband blir $r = 1$, är sambandet istället negativt är $r = -1$ och saknas linjärt samband blir $r = 0$ (i detta fall kan dock andra former av samband föreligga). Ett samband innebär här att när den ena variabeln uppvisar låga respektive höga värden förekommer låga respektive höga värden för den andra variabeln. Det är viktigt att klargöra att r är ett beskrivande mått som inte förklarar några orsakssamband. Inte heller säger r -värdet någonting om att det egentligen kan vara en tredje variabel som påverkar de två andra.

Multiplieras r med sig själv framträder determinationskoefficienten (R) vilken (multiplicerad med hundra) anger hur många procent av variationen hos den ena variabeln som statistiskt kan förklaras utifrån variationen hos den andra. Det är detta mått (andel förklarad variation) som finns i hörnet på figurerna som visar så kallade *scatter plots*, där varje kommun representeras av en prick.

Det är svårt att generellt tala om vilket r -värde som skulle innebära starka eller svaga samband, detta skiljer sig mellan discipliner och beror också på vilken typ av data som hanteras (Johansson 2006; Esaiasson et al 2003: 390f). Här kommer sambanden främst att relateras till varandra, när jag talar om ett starkt samband är detta alltså i relation till andra värden i min analys.

4. Jämställdhetsplaner

4.1 Bakgrund

Jämställdhetslagen (1991: 443) som trädde i kraft 1992 föreskriver att varje arbetsgivare med fler än nio arbetstagare årligen ska inrätta en jämställdhetsplan som innehåller en förteckning av de åtgärder arbetsgivaren ska genomföra för att jämställdhet mellan könen ska uppnås på arbetsplatsen. Det handlar bland annat om att arbetsförhållandena är anpassade för både kvinnor och män, att arbeta emot sexuella trakasserier, att en jämn könsfördelning på arbetsplatser uppnås och motverka lönediskriminering. För detta krävs en kartläggning av hur situationen ser ut och varje år ska mätbara mål skrivas in i planen, som även ska utvärderas varje år ("Jämställdhetsplanen" 2005; JämO:s hemsida 060516).

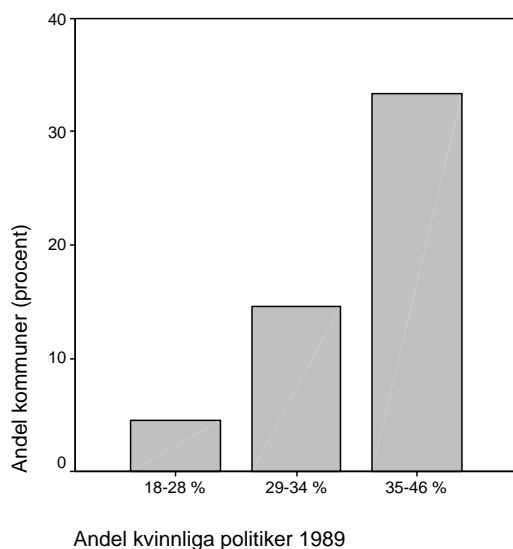
Innan lagens instiftades 1991 hade 50 svenska kommuner, det vill säga 17 procent, en jämställdhetsplan. 1994 låg andelen på 56 procent, vilket motsvarade 131 kommuner. Enligt en kartläggning som Jämställdhetsombudsmannen genomfört var andelen kommuner med en jämställdhetsplan 80 procent 1999 för att sjunka till 76 procent 2005 ("Jämställdhetsplanen" 2005: 18).

I kommundatabasen finns det endast siffror för andel kommuner med jämställdhetsplan under åren 1991 och 1994. Dessa år är dock särskilt intressant med den lagändring som skedde dem emellan och blir fokus för analysen.

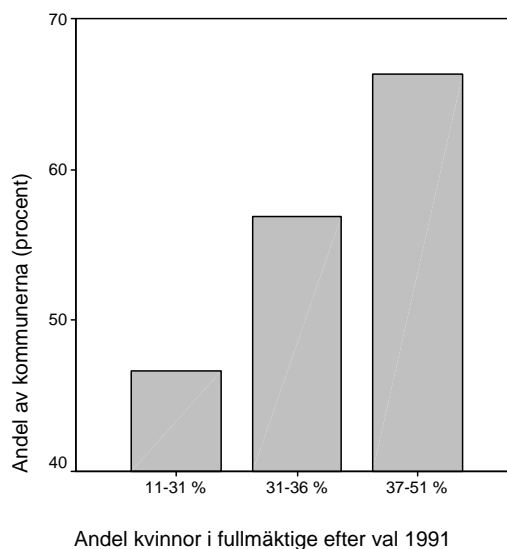
4.2 Kvinnliga politiker

Enligt många teoretiker kommer andelen kvinnor i politiken påverka densamma. Vi ser först till andelen kvinnor i kommunfullmäktige och andel kvinnliga politiker i kommunen i stort. I diagrammen nedan delas Sveriges kommuner in i tre lika stora grupper utifrån andel kvinnliga politiker i fullmäktige och i lokalpolitiken i stort.

Figur 4.1. Andel kommuner med jämställdhetsplan 1991 uppdelat på i tre grupper utifrån andel kvinnliga politiker 1989

Figur 4.2: Andel kommuner med jämställdhetsplan 1994 uppdelat på i tre grupper utifrån andel kvinnor i fullmäktige enligt valet 1991

Kommentar: Staplarna visar hur många procent av kommuner i varje kategori som har en jämställdhetsplan. Observera att måtten för andel kvinnor inte är helt överensstämmande.¹⁵ Lägg även märke till att procentskalan inte är densamma för diagrammen.

Figurerna visar att kvinnors politiska deltagande tycks påverka om kommun har en jämställdhetsplan. Särskilt stor är påverkan vad gäller jämställdhetsplan 1991; mycket få av kommunerna med låg kvinnorepresentation har en plan, jämfört med kommuner som har hög kvinnorepresentation där över 30 procent av kommunerna i gruppen har en jämställdhetsplan.

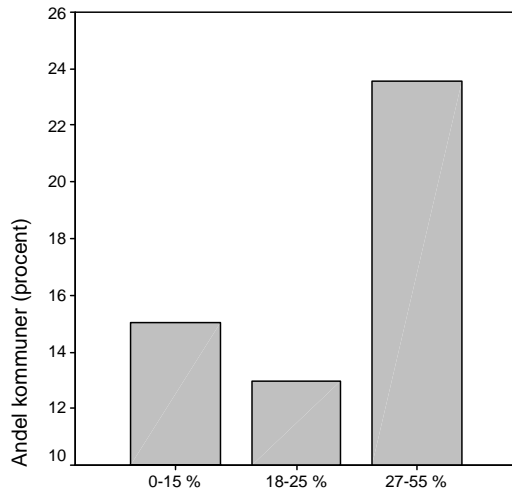
Eftersom makt inte enbart finns i kommunfullmäktige ser vi även till hur kvinnor i styrelsen påverkar. Figur 4.3 nedan visar vilken inverkan andel kvinnor i kommunstyrelsen har. I gruppen med flest kvinnor är det en betydligt större andel kommuner som har en plan jämfört med de kommuner med lägre kvinnorepresentation. Korrelationen mellan kvinnor i styrelsen 1989 och jämställdhetsplan 1991 är dock liten ($r = 0,14$). För 1994 är samvariationen på ungefär samma nivå.

Figur 4.4 visar att andelen kvinnliga politiker i en kommun under en längre period påverkar mer i fråga om jämställdhetsplan. Tydligast är detta 1991. Det finns således ett

¹⁵ Tyvärr saknas likvärdiga uppgifter för åren 1991 och 1994. För 1991 används siffror för procent kvinnor av samtliga förtroendevalda (inklusive ersättare) 1989 medan det för 1994 istället är en siffra som anger procent kvinnor i kommunfullmäktige efter valet 1991.

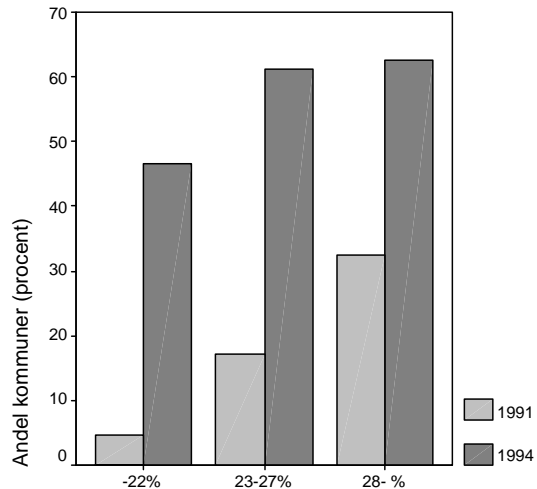
samband mellan medelvärdet av andel kvinnliga politiker i kommunen sedan 1974 och en jämställdhetsplan 1991 ($r = 0,33$). Samma korrelation återfinns mellan andel kvinnor i politiken 1989 och en jämställdhetsplan 1991 ($r = 0,34$).

Figur 4.3 Andel kommuner med jämställdhetsplan 1991 uppdelat på i tre grupper utifrån andel kvinnor i kommunstyrelsen 1989

Kvinnor i kommunstyrelsen 1989

Figur 4.4 Andel kommuner med jämställdhetsplan 1991 och 1994 uppdelat på i tre grupper utifrån medelvärde för andel kvinnliga politiker 1974-1991

Kvinnliga politiker 1974-91 (medelvärde)

4.3 Politisk majoritet

Huruvida kommunen ska sammanställa en jämställdhetsplan och sedan acceptera denna som ett styrdokument är en politisk fråga. I tabellen nedan är kommunerna uppdelade efter huruvida de har en jämställdhetsplan och vilken politisk majoritet som röstades fram valet innan mättillfället.

Tabell 4.1 Andel kommuner som har jämställdhetsplan 1991 indelat efter majoritetsförhållande.

		Politisk majoritet efter kommunvalet 1988				Total	
		vänster	mp vågm	övr vågm	borgerlig		
Jämställdhetsplan 1991	ja	Antal kommuner	22	14	3	11	50
		I procent	17,6%	32,6%	13,6%	11,7%	17,6%
	nej	Antal kommuner	103	29	19	83	234
		I procent	82,4%	67,4%	86,4%	88,3%	82,4%
Total	Antal kommuner	125	43	22	94	284	
	I procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabell 4.2 Andel kommuner som har jämställdhetsplan 1994 indelat efter majoritetsförhållande.

		Politisk majoritet efter kommunvalet 1991				Total	
		vänster	mp vågm	övr vågm	borgerlig		
Jämställdhetsplan 1994	ja	Antal kommuner	43	12	13	93	161
		I procent	58,1%	75,0%	54,2%	54,7%	56,7%
	nej	Antal kommuner	31	4	11	77	123
		I procent	41,9%	25,0%	45,8%	45,3%	43,3%
Total	Antal kommuner	74	16	24	170	284	
	I procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

I de kommuner där miljöpartiet har en vågmästarroll är benägenheten att ha en plan lite större än i övriga kommuner. Partiet agerar vågmästare i 15 procent av kommunerna efter valet 1988 men står för 28 procent av de kommuner som har jämställdhetsplan. Mp är också det parti vars valresultat 1988 har högst samband med jämställdhetsplan, vilket ändå måste betraktas som relativt svagt ($r = 0,23$). Det rör sig också om ett mindre antal kommuner.

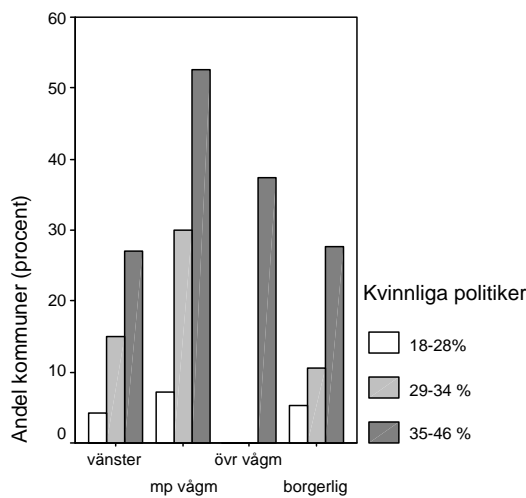
Valresultaten för olika partier har en ofta mycket svag korrelationen med jämställdhetsplan. Störst negativt samband med jämställdhetsplan har centerpartiet ($r = -0,26$). Miljöpartiet uppvisar det största positiva sambandet ($r = 0,23$). Båda samband gäller för jämställdhetsplan 1991. Detta kan eventuellt förklaras med att miljöpartiet 1988 får få röster i kommuner med färre än 8000 invånare. Centerpartiet har dock starkast stöd i kommuner med mindre folkmängd.

Ser vi till den politiska majoriteten under tre mandatperioder finner vi att andelen kommuner med en jämställdhetsplan är några procentenheter högre bland kommuner med skiftande och oklara majoritetsförhållande eller vänstermajoritet än i borgerligt styrda kommuner. De under en längre tid borgerligt styrda kommunerna har i mindre utsträckning än andra en jämställdhetsplan, både 1991 och 1994. Vi borde därmed kunna dra slutsatsen att politisk ideologi och majoritetsförhållanden besitter ett visst, om än svagt, förklaringsvärde.

Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att andelen kvinnor i politiken varierar något mellan de olika politiska majoriteterna. Efter valet 1991 är skillnaderna som mest markanta. Kommuner där miljöpartiet har en vågmästarposition har i genomsnitt 37 procent kvinnor i fullmäktige, att jämföra med kommuner med övriga vågmästarpartier där medelvärdet för andel kvinnliga ledamöterna i fullmäktige är 31 procent. Under denna period ser vi också att 75 procent av städerna där miljöpartiet är vågmästare har en jämställdhetsplan.

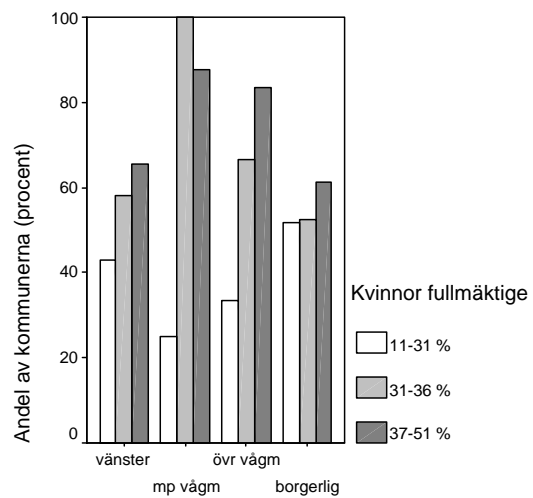
Hittills är det dock svårt att avgöra om det är kön eller ideologi som är avgörande. För att kunna synliggöra huruvida kvinnor påverkar inom en viss politisk majoritet visar diagrammet olika politiska majoriteter indelade efter hur hög kvinnorepresentationen är.

Figur 4.5 Andel kommuner med jämställdhetsplan 1991 uppdelat på politisk majoritet och andel kvinnor i fullmäktige, enligt valet 1988

Pol majoritet efter valet 1988

Figur 4.6 Andel kommuner med jämställdhetsplan 1994 uppdelat på politisk majoritet och andel kvinnor i fullmäktige, enligt valet 1991

Pol majoritet efter valet 1991

Kommentar: Staplarna visar hur många procent av kommunerna i varje kategori som har en

jämställdhetsplan. 1991 (figur 4.5) har alltså kommuner där övriga partier är politiska vågmästare jämställdhetsplaner endast i de fall där andelen kvinnliga politiker är högre än 35 procent, och av dessa kommuner har knappt 40 procent en plan.

Vad vi ser här är att kommuner med högre andel kvinnor, oavsett majoritetsförhållande, faktiskt tycks vara mer benägna att göra en jämställdhetsplan. Så är fallet i alla grupperingar, utom i de kommuner där miljöpartiet är vågmästare 1994. Kvinnorepresentations effekt märks tydligast under 1991.

4.4 Folkmängd

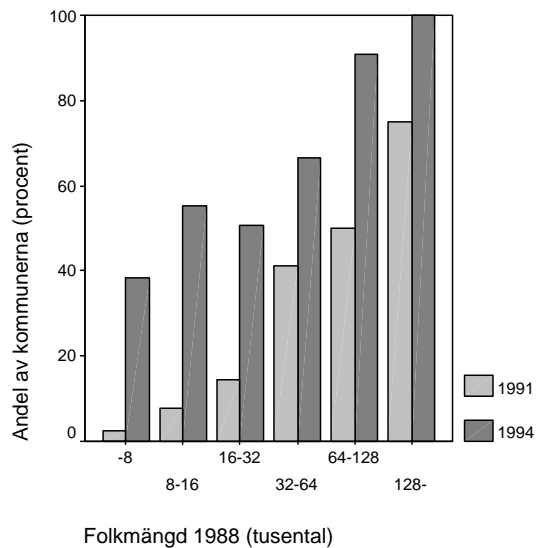
Nu ska vi även kontrollera för storlek. Det är tydligt att kommunens folkmängd har ett samband med jämställdhetsplaner. Som vi ser i diagrammet nedan är jämställdhetsplaner vanligare i kommuner med större folkmängd. Detta kan bero på att dessa kommuner har fler politiker och tjänstemän och i vissa fall mer resurser. Det kanske även kan ses som mer angeläget att i en större stad visa engagemang i jämställdhetsfrågan.

Samtidigt ökar andelen kvinnliga politiker med folkmängden, även om denna ökning inte är lika markant. 1991 var skillnaden i kvinnorepresentation mellan gruppen av de minsta och de största kommunerna 11 procentenheter (mellan 30 och 41 procent).

4.5 Sammanfattning

I fråga om jämställdhetsplanet finner vi ett positivt samband mellan kvinnorepresentation och jämställdhetsplan 1991 ($r = 0,34/0,33$)¹⁶ och 1994 ($r =$

Figur 4.7 Andel kommuner som med jämställdhetsplan 1991 och 1994 uppdelat i folkmängd

¹⁶Korrelation mellan jämställdhetsplan och kvinnliga politiker 1989 respektive medeltal för kvinnliga politiker 1974-1991.

0,17/0,18)¹⁷. Intressant nog är samvariationen mellan jämställdhetsplan och andel kvinnor i kommunstyrelsen betydligt lägre. Inom nästan alla majoritetsförhållande, vid båda mättillfällena, har kommuner med fler kvinnor oftare jämställdhetsplan än kommunerna med färre kvinnor.

Det finns även en korrelation mellan folkmängd 1988 och jämställdhetsplan 1991 ($r = 0,33$) och 1994 ($r = 0,19$). Eftersom även folkmängd och kvinnorepresentation uppvisar en positiv samvariation kan vi inte med säkerhet säga att det är den ena eller andra faktorn som påverkar. Det är alltid viktigt att komma ihåg att ett samband inte med nödvändighet innebär ett *orsakssamband*.

Samma sak gäller för politisk påverkan. De politiska majoritetsförhållanden, främst miljöpartiet i vågmästarroll, som gynnar jämställdhetsplaner är också de som tenderar att i högre utsträckning ha många kvinnor verksamma i politiken.

Det är således rimligt att tolka resultaten som att kvinnorepresentation har ett visst inflytande, åtminstone för jämställdhetsplan 1991, men även att folkmängd, eller snarare de resurser en större stad har, kan påverka kommunen till att ta fram en jämställdhetsplan. Sambanden blir svagare över tid vilket antyder att det blir andra saker än kvinnor och folkmängd som börjar påverka när lagkraven skärps.

¹⁷ Korrelation mellan jämställdhetsplan och kvinnor i kommunfullmäktige enligt val 1991 respektive medeltal för kvinnliga politiker 1985-1994.

5. Kvinnojourer

5.1 Bakgrund

Kvinnojourer är avgörande i arbetet för att skydda våldsdrabbade kvinnor, i ett samhälle som inte fullt ut stöder dessa kvinnor (se exempelvis Eliasson 2000: 237ff).¹⁸ Den första svenska kvinnojouren startades i Stockholm under slutet av 1970-talet som ett resultat av samarbete mellan kvinnoorganisationer och politiker (Lindvert 2002: 196f). Det är dock främst kvinnors frivilliga insatser som ligger bakom kvinnojourrörelsen.

Jourverksamheten växte fram eftersom det saknades platser till vilka misshandlade kvinnor kunde fly. Med tiden har jourerna även kommit att bli aktörer med stor erfarenhet av och kunskap om mäns våld mot kvinnor som bedriver aktivt påverkansarbete ("Kommunerna som blundar..." 2001: 9; Eliasson 2000:241). För många kommuner, som enligt socialtjänstlagen bör verka för att hjälpa kvinnor utsatta för mäns våld, är ideella kvinnojourer den viktigaste aktören i kommunen för att hjälpa utsatta kvinnor. Anmärkningsvärt är att kommuner utan egen kvinnojour i en enkätundersökning i många fall har angivit kvinnojouren i en annan kommun som viktigaste aktör (Holmberg 2005).

2002 fanns en kommunalt stödd kvinnojour i 153 av landets 290 kommuner, vilket motsvarar 53 procent. Många kommuner saknar alltså kvinnojour, vilket ger konsekvenser för vilken hjälp och stöd kvinnor utsatta för mäns våld får. En rapport har visat att bemötandet av kvinnor i dessa kommuner blir godtyckligt ("Kommunerna som blundar..." 2001: 17). Sådana kommuner bidrar i vissa fall ekonomiskt till jourer i andra kommuner. Kommuner utan en lokal kvinnojour ger dock lägre bidrag till jourverksamheten än kommuner som har en jour på orten ("Har ej prioriterat frågan...": 2005: 20).¹⁹ I början av 2000-talet fanns det fler än 60 kommuner som inte gav något

¹⁸ Under 2004 hade kvinnojourerna kontakt med mer än stödsökande 75 000 flickor och kvinnor (Holmberg 2005).

¹⁹ I genomsnitt, enligt Amnestys undersökning, ger kommuner med jour 6,12 kr/inv medan kommuner utan jour ger 2,36 kr/inv ("Har ej prioriterat frågan...": 20). Ett exempel på detta är kvinnojouren i Lunds kommun som 2004 får anslag motsvarande 1,1 kr/invånare av Lunds kommun, 0,5 kr/inv från Staffanstorps kommun, 0,4 kr/inv från Svalövs kommun, 0,3 kr/inv från vardera Eslöv och Lomma kommun, 0,2 kr/inv

bidrag alls till kvinnojourer. 84 procent av kommunerna gav bidrag till jourerna som motsvarar mindre än fem kronor per invånare ("Kommunerna som blundar..." 2001: 5; 20).

5.2 Kommunalt stödda kvinnojourer

År 2002 har alla storstäder samt större städer i Sverige en kommunalt stödd kvinnojour.²⁰ Lands- och glesbygdskommuner, samt mindre kommuner har i mindre utsträckning, under 40 procent, än andra kommuner kvinnojourer. Det är befogat att anta att denna skillnad beror just på storlek, och det går kanske inte heller att begära att alla landets mindre kommuner ska driva en egen kvinnojour (jfr Holmgren 2005). För att undersökningen ska bli intressant kommer fokuseras denna del av undersökningen på kommuner vilka är mer lika i storlek och folkmängd men skiljer sig åt i frågan om de har en kommunalt stödd kvinnojour. Dessa är mellanstora städer, förorter, industristäder samt övriga större städer. Det rör sig totalt om 160 kommuner, av vilka knappt 60 procent har en kommunalt stödd kvinnojour.

En brist i materialet är här att uppgifter finns över vilka kommuner som har en kommunalt stödd kvinnojour 2002 men inte med hur mycket pengar som stödet består i. Det är också möjligt att kommuner utan egen kvinnojour hjälper kvinnojouren på annan ort ekonomiskt, vilket materialet inte säger någonting om. Eftersom kommuner med en jour på orten i genomsnitt ger betydligt högre bidrag till denna än om anslag ges till en

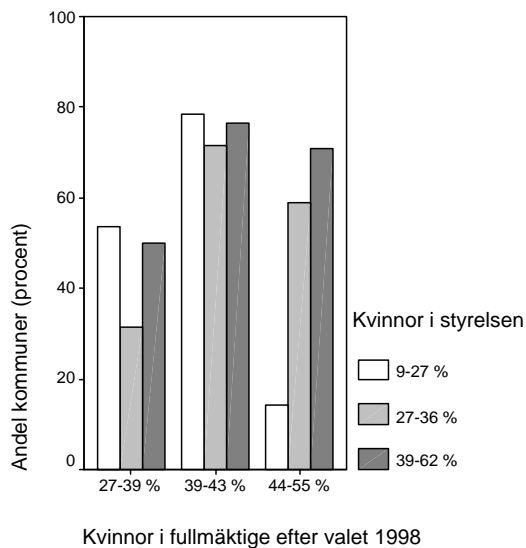
från Hörby kommun samt mindre än 0,1 kr/inv från Kävlinge kommun. Lunds kommuns anslag är dock betydligt högre än de andra kommunernas (Källa: Sveriges kvinnojourers riksförbund. http://www.kvinnjour.com/kvj/Kommunala_anslag_2004.pdf 050516).

²⁰ För att kategorisera kommunerna används Svenska kommunförbundets indelningar i kommuntyper 2001: **Storstad** (Stockholm, Göteborg, Malmö) Kommun med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare. **Förortskommun** Kommun där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet skall vara en storstad. **Större stad** Kommun med 50 000-200 000 invånare samt med mindre än 40 procent av nattbefolkningen sysselsatta inom industrisektorn. **Medelstor stad** Kommun med 20 000-50 000 invånare, med tätortsgrad över 70 procent samt med mindre än 40 procent av nattbefolkningen inom industrisektorn. **Industrikommun** Kommun med mer än 40 procent av nattbefolkningen sysselsatta inom industrisektorn och som inte är glesbygdskommun. **Landsbygdskommun** Kommun med mer än 6,4 procent av nattbefolkningen sysselsatta inom jord- och skogssektorn och som inte är glesbygdskommun. **Glesbygdskommun** Kommun med mindre än 5 invånare per kvadratkilometer och mindre än 20 000 invånare. **Övrig större kommun** Övrig kommun med 15 000-50 000 invånare. **Övrig mindre kommun** Övrig kommun med mindre än 15 000 invånare. (Källa: Svenska kommunförbundet http://www.skl.se/artikel.asp?A=1646&C=3305_060514).

kvinnjour i grannkommunen anser jag att det ändå är rimligt att anta att materialet ger en rättvisande bild av hur situationen ser ut för kvinnjourer i olika kommuner.

5.2.1 Kvinnliga politiker

Figur 5.1 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, utifrån andel kvinnor i fullmäktige och styrelse

Kommentar: Staplarna visar hur många procent av kommunerna i varje kategori som har en kommunalt stödd kvinnojour.

Först ser vi närmare på om andelen kvinnor i lokalpolitiken påverkar huruvida kommunen stöder en lokal kvinnojour eller inte. Delar vi de utvalda kommunerna i lika stora delar efter andel kvinnor i fullmäktige respektive styrelse saknas tydliga mönster. Störst andel av kommuner som stöder en lokal kvinnojour finns i gruppen som har mellan 39 och 43 procent kvinnor i fullmäktige men andelen kvinnor i styrelsen verkar här inte vara av avgörande betydelse. Ser vi istället till andelen kvinnor kommunfullmäktige på lång sikt tycks ett visst mönster uppstå

(figur 5.2).

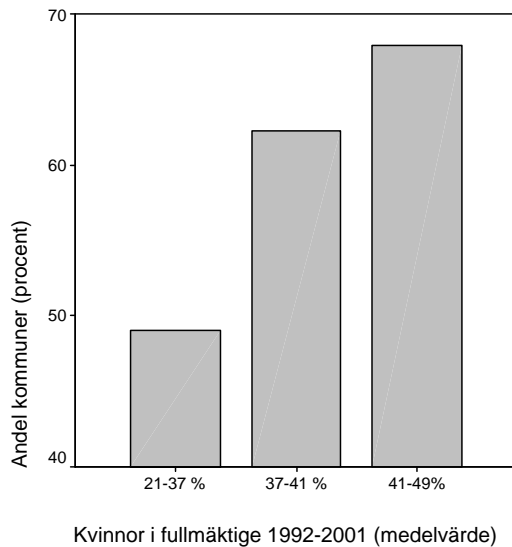
Fler kvinnor i styrelsen påverkar endast svagt, här finns en mindre korrelation ($r = 0,22$). Även andelen kvinnor i fullmäktige under en längre period har en liten samvariation med kvinnojourerna ($r = 0,20$)²¹.

En äldre siffra från 1995 som visar andelen kvinnliga ordförande i kommunens nämnder och styrelser kan eventuellt vittna om en viss tradition av kvinnor på maktpositioner som öppnar upp för kvinnors möjlighet till påverkan (figur 5.3). I gruppen med flest kvinnliga ordförande är det drygt 70 procent av kommunerna som stöder en jour, jämfört med knappt 50 procent i gruppen med lägst andel kvinnliga ordförande.

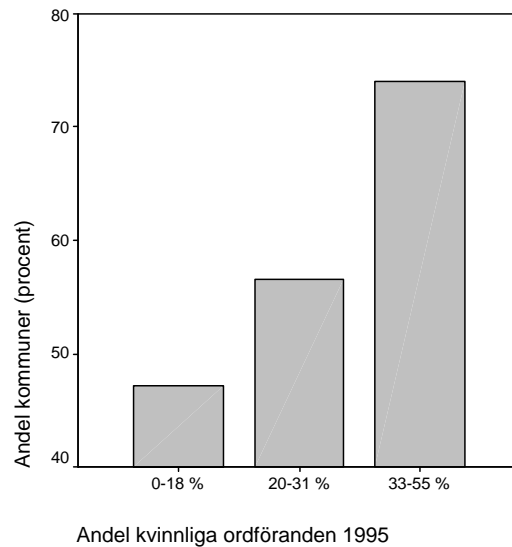
²¹ Mellan kommunalt stödd kvinnojour och medelvärde för andel kvinnliga politiker i kommunfullmäktige mellan åren 1992 och 2001.

Diagrammen visar tydligt på att kommuner med en hög andelen kvinnor under en längre tid i högre utsträckning har en jour.

Figur 5.2 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, uppdelat på i tre grupper utifrån andel kvinnor i fullmäktige 1992-2001

Figur 5.3 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, uppdelat i tre grupper utifrån medelvärde för kvinnliga ordföranden i styrelse och nämnder 1995

5.2.2 Politisk majoritet

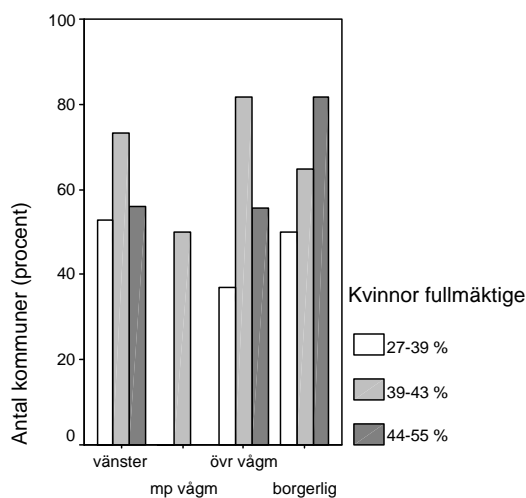
Här undersöks huruvida den politiska majoriteten påverkar om kommunen har en kvinnojour. Tabellen visar de 160 kommunerna utifrån politisk majoritet i det kommunval som föregick beslutet om stöd till kvinnojour 2002 men avslöjar inga tydliga samband. De kommuner där miljöpartiet är politisk vågmästare har minst andel som stöder en lokal kvinnojour. Det är dock svårt att hävda generella mönster då det endast rör sig om 7 kommuner.

Tabell 5.1 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, uppdelat på politisk majoritet

		Politisk majoritet efter valet 1998					
			vänster	mp vågm	övr vågm	borgerlig	Total
Kommunalt stödd kvinnojour 2002	ja	Andel kommuner	42	3	21	29	95
		I procent	61,8%	42,9%	53,8%	63,0%	59,4%
	nej	Andel kommuner	26	4	18	17	65
		I procent	38,2%	57,1%	46,2%	37,0%	40,6%
Total		Andel kommuner	68	7	39	46	160
		I procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

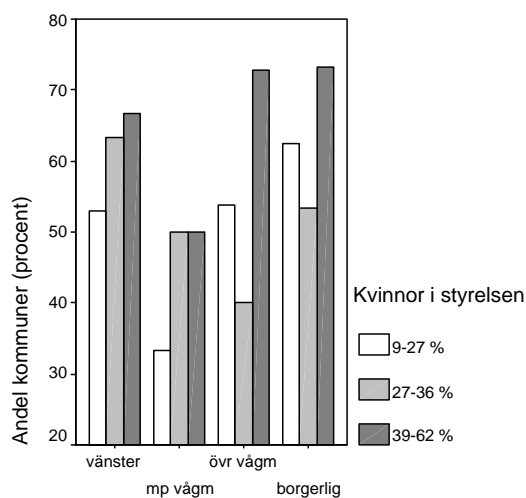
Vi vill även veta hur andelen kvinnliga politiker inom varje politiskt majoritetsförhållande påverkar. Diagrammen nedan tydliggör detta.

Figur 5.4 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, uppdelat på politisk majoritet och andel kvinnor i fullmäktige, enligt valet 1998

Politisk majoritet efter valet 1998

Figur 5.5 Andel kommuner med kommunalt stödd kvinnojour 2002, uppdelat på politisk majoritet och andel kvinnor i styrelsen, enligt valet 1998

Politisk majoritet efter valet 1998

Kommentar till diagram 5.4: Det finns totalt 7 kommuner med miljöpartiet på vågmästarplats. 6 av dessa hamnar i den mittersta kategorin med 39-43 procent kvinnor i fullmäktige, av vilka hälften har en kvinnojour. En kommun av dessa befinner sig i kategorin med lägst andel kvinnor, och saknar kvinnojour, vilket gör att det endast finns en stapel för "mp vågm".

Här ser vi att andelen kvinnor i fullmäktige är mest avgörande i borgerligt styrda kommuner. Det är tydligt att de borgerliga kommuner som styrs av mer än 39 procent kvinnor har en högre andel kommuner som stöder kvinnojourer än de som ligger under

39 procent i kvinnorepresentation i fullmäktige. I övriga majoritetsförhållanden ser vi inga tydliga mönster.

5.2.3 Folkmängd

Folkmängden är, som nämndes inledningsvis, en viktig faktor vad gäller stöd till kvinnojourer från kommunen. Även hos de kommuner som studerats närmare i detta avsnitt är korrelationen mellan folkmängd och kvinnojour stark ($r = 0,44$), och dessutom starkare än för hela riket ($r = 0,29$).²²

Om analysen istället rör Sveriges alla kommuner, indelade efter majoritetsförhållande, blir resultatet att kommuner styrda av en borgerlig eller vänstermajoritet enligt valet 1998, vilket tillsammans blir totalt 205 kommuner, har ett starkare samband mellan folkmängd och kvinnojour ($r = 0,40$) än mellan kvinnorepresentation och kvinnojour. För de 83 kommuner där miljöpartiet eller ett annat politiskt parti innehar en vågmästarroll är däremot sambandet mellan andel kvinnor i fullmäktige under lång tid ($r = 0,44$) och en kommunalt stödd kvinnojour starkare än mellan folkmängd och kvinnojour ($r = 0,30$).

5.2.4 Sammanfattning

För att få ett resultat baserat på andra faktorer än kommunstorlek valdes 160 medelstora städer ut för analys. Inom denna grupp visade sig dock folkmängden ha ett starkt förklaringsvärde. Korrelationen mellan dessa två variabler är i många fall starkare än mellan olika mått på kvinnorepresentation och kvinnojour. Andelen kvinnliga politiker i fullmäktige och styrelse 2002 verkar alltså inte ha något större inflytande över om det finns en kommunalt stödd kvinnojour.

Däremot visar siffror över andelen kvinnor i politiken under en längre tid, och en äldre siffra över andel kvinnor i kommunalpolitiska maktpositioner att andelen kvinnor tycks påverka om kommunen stöder lokal jourverksamhet. Detta tyder på att traditioner av hög kvinnorepresentation ökar kommunens benägenhet att stöda en jour.

I de undersökta kommunerna är det främst kommuner med vänster- eller borgerlig majoritet som stöder en kvinnojour. Hos de borgerliga kommunerna ser vi att andelen i

²² Samma korrelation (för hela riket) återfinns mellan variablerna tätortsboende 1998 och kommunalt stödd kvinnojour ($r=0,29$).

kvinnor i fullmäktige tycks påverka i frågan, medan mönstren för andra majoritetsförhållanden och andel kvinnor i styrelsen är otydliga.

5.3 Kommunala anslag till kvinnojour

Som tidigare nämnts kan en kommun som inte har en lokal kvinnojour välja att ge bidrag till en jour i en annan kommun. Här analyseras siffror från 2004 som visar med hur mycket 51 olika kommuner stöder kvinnojouren anslutna till Sveriges kvinnojourens riksförbund (SKR).²³ I detta material saknas alltså anslag till kvinnojouren anslutna till ett annat riksförbund, och de kommuner som inte alls ger bidrag till jourverksamhet. I Stockholm, Göteborg och Malmö finns det även andra kvinnojouren, anslutna till ROKS, som får kommunalt bidrag. Dessa siffror ingår inte heller i den tillgängliga statistiken.

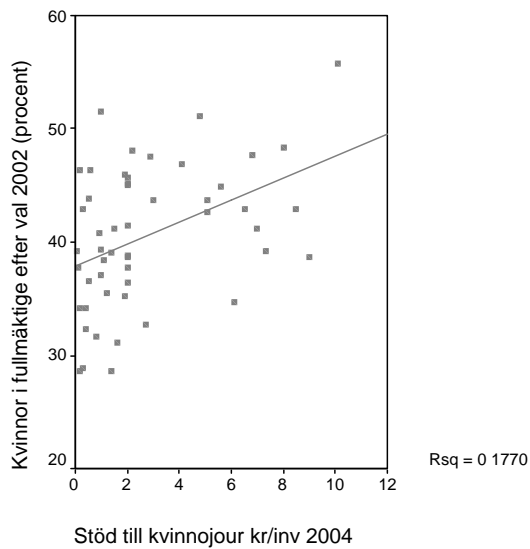
5.3.1 Kvinnliga politiker

Andelen kvinnor i fullmäktige enligt valet 2002 har, i de 51 kommuner som stöder kvinnojouren anslutna till SKR, samband med hur mycket pengar, räknat i kronor per kommunens invånare, jourerna får i anslag ($r = 0,42$). Det finns också ett starkt samband mellan summans storlek och medelvärdet för andel kvinnor i kommunfullmäktige under ett knappt decennium ($r = 0,54$). Ännu en positiv korrelation återfinns mellan bidragets storlek och andel kvinnor av samtliga folkvalda ($r = 0,44$). Samvariationen mellan andelen kvinnor i kommunstyrelsen och storleken på anslaget är dock något svagare ($r = 0,31$).

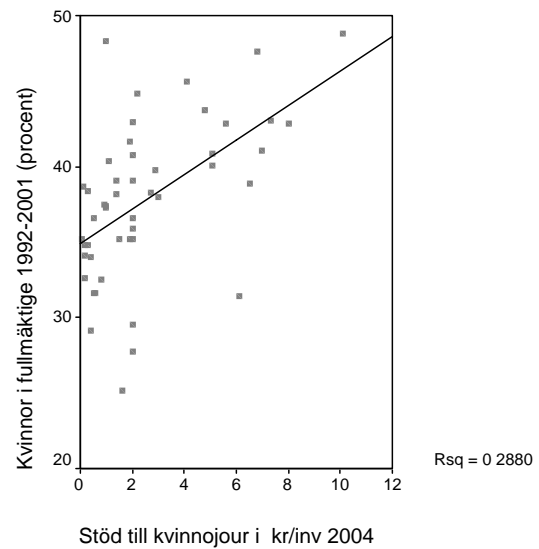
I figuren nedan visas varje kommun som en fyrkant placerad på en skala av dels andel kvinnliga politiker, dels antal kronor per invånare som kommunen stöder en kvinnojour med.

²³ Sveriges kvinnojourens riksförbund. (http://www.kvinnojour.com/kvj/Kommunala_anslag_2004.pdf 050516).

Figur 5.6. Samband mellan andel kvinnor i fullmäktige enligt valet 2002 och stödet till kvinnojourer 2004

Figur 5.7. Samband mellan medelvärde för andel kvinnor i fullmäktige 1991-2001 och stödet till kvinnojourer 2004

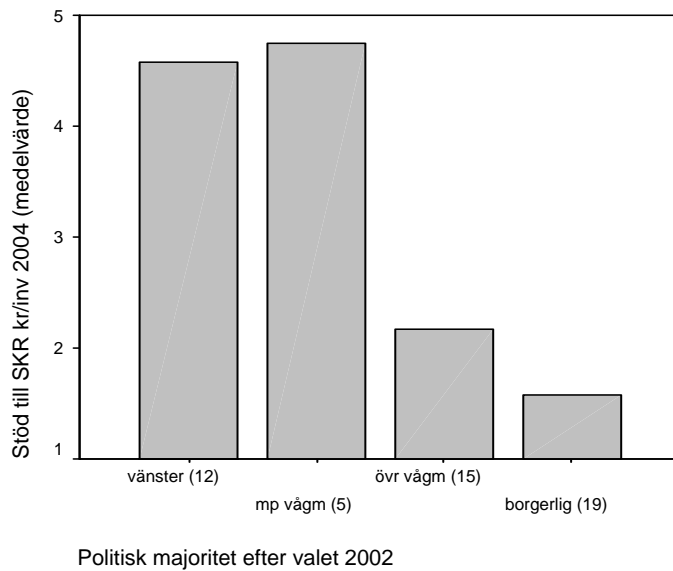

Vi kan (genom att multiplicera R-värdet med 100) se att hela 29 procent av variationen i det ekonomiska anslaget kan förklaras av andel kvinnor i fullmäktige under en längre period. Kommuner vilka har en tradition av hög kvinnorepresentation bistår i genomsnitt alltså kvinnojourer med mer pengar än kommuner med lägre andel kvinnliga politiker. Figuren visar att variationerna mellan kommunerna är stora, och att det finns undantag, såsom kommuner med många kvinnor i fullmäktige vilka har låga anslag till kvinnojourer och tvärtom.

5.3.2 Politisk majoritet

Nedan studeras hur den politiska majoriteten påverkar anslaget storlek.

Figur 5.8. Medelvärde för stöd till kvinnojour 2004 uppdelat på politisk majoritet

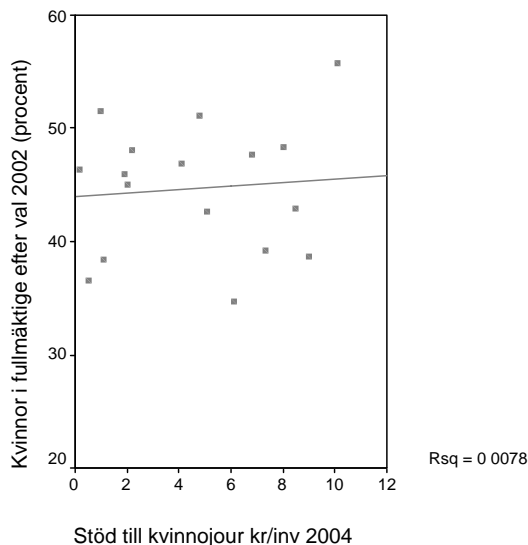

Kommentar: siffrorna i parantes anger antalet kommuner inom varje kategori.

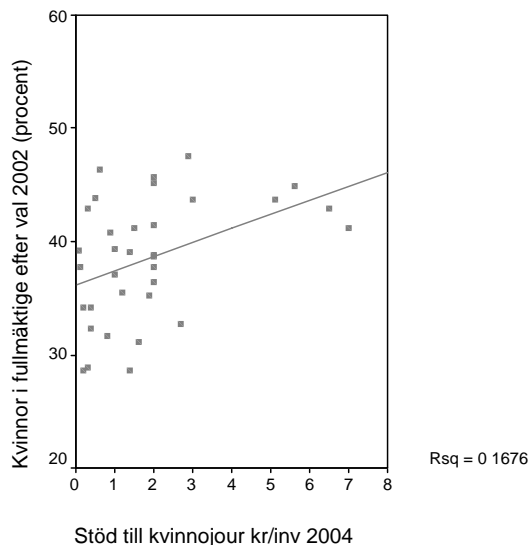
Kommuner med miljöpartiet i vågmästarroll eller med vänstermajoritet bistår kvinnojourerna med högre anslag än övriga kommuner. Här verkar politisk ideologi vara en viktig faktor. Det finns även positiva samband mellan andelen röster på just miljöpartiet ($r = 0,43$), socialdemokraterna ($r = 0,37$) och vänsterpartiet ($r = 0,27$) och storleken på det ekonomiska stödet till kvinnojourer per invånare. Samtidigt finns det positiva samband mellan andelen kvinnor i politiken 2003 och goda valresultat för miljöpartiet och vänsterblocket. För borgerliga partier gäller inga eller svagt negativa samband. Många röster på Sverigedemokraterna korrelerar negativt med anslagets omfattning ($r = -0,42$).

Vidare tycks det inom gruppen vänstermajoritet och miljöpartiet i vågmästarposition andelen kvinnliga politiker inte vara avgörande för storleken på anslaget. Däremot finns denna tendens hos de kommuner som är borgerligt styrda eller har övriga partier på vågmästarposition. I figur 5.9 nedan visas att kommuner som styrs av en vänstermajoritet eller där miljöpartiet är vågmästare inte uppvisar något tydligt samband mellan andel kvinnliga politiker och hur omfattande stödet till kvinnojourerna är.

Figur 5.9. Samband mellan andel kvinnliga politiker 2003 och stödet till kvinnojourer 2004 i kommuner med vänstermajoritet eller miljöpartiet som vågmästare

Figur 5.10. Samband mellan andel kvinnliga politiker 2003 och stödet till kvinnojourer 2004 i kommuner med borgerlig majoritet eller andra partier än miljöpartiet som vågmästare

I kommuner som styrs borgerligt eller har ett annat parti än miljöpartiet som vågmästare verkar betydelsen av andelen kvinnor tycks påverka mer i fråga om hur stort stödet blir. Det är vidare intressant att notera att dessa kommuner generellt har lägre kvinnorepresentation.

5.3.3 Folkmängd

Här undersöks hur bidraget hänger samman med folkmängd. I denna grupp av 51 kommuner saknar dock folkmängden helt korrelation med anslaget storlek mätt i kronor per invånare ($r = -0,02$). Folkmängd har hos dessa kommuner således inget förklaringsvärde för omfattningen på det ekonomiska stödet, förutom för det faktum att en viss summa per invånare motsvarar ett högre belopp i en kommun med fler invånare. Detta skulle eventuellt ha sett något annorlunda ut om samtliga anslag riktade mot kvinnojourer från de tre största kommunerna medräknats. Eftersom det bara rör sig om tre städer anser jag ändå att resultaten är tillförlitliga.

5.3.4 Sammanfattning

I den undersökta gruppen är sambandet mellan hög kvinnorepresentation, särskilt över en längre tid, och större ekonomiskt bidrag till kvinnojourer starkt medan det helt saknas samvariation mellan anslaget storlek och folkmängd. Kvinnors närvaro torde här anses som mycket viktig.

Även ideologi tycks påverka hur många kronor per invånare som kvinnojourerna får. I genomsnitt är bidraget mer än dubbelt så högt i kommuner med vänstermajoritet eller där miljöpartiet agerar vågmästare än i övriga kommuner. Allra minst ger borgerliga kommuner. I kommuner som styrs av en borgerlig majoritet eller har ett övrigt parti i vågmästarroll spelar andelen kvinnor i fullmäktige en större roll för bidragets omfattning än i andra kommuner. Dessa kommuner har också en generellt lägre kvinnorepresentation.

Viktigt att komma ihåg här är att denna del av analysen behandlar ett mindre antal städer, där alla faktiskt stöder en kvinnojour.

6 Att förstå resultaten

I de föregående kapitlen har kvinnorepresentationens påverkan på frågor som ligger i kvinnors intresse, nämligen jämställdhetsplaner och kvinnojourer, undersökts. Det är dock snudd på omöjligt att helt säkerställa ett orsaksförhållande inom samhällsvetenskapen (Esaiasson et al 2003: 99). Detta har även visats i de föregående kapitlen där det varit svårt att veta vilka faktorer som faktiskt är de mest avgörande. Vidare är det tydligt att variablerna ofta samvarierar sinsemellan. Det är också möjligt, om än kanske inte särskilt troligt, att det mest avgörande är variabler som denna uppsats inte alls behandlat. Icke desto mindre har vi sett indikatorer på att kvinnor de facto påverkar det politiska utfallet i de undersökta frågorna. Nedan förs en diskussion kring hur resultaten ska förstås.

Innan lagen kräver att kommuner liksom andra större arbetsgivare ska ha en jämställdhetsplan verkan andelen kvinnliga politiker ha påverkat som mest. De kommuner som har flest kvinnor representerade är också de som i högst utsträckning har jämställdhetsplaner, oavsett politisk majoritet. Andelen kvinnor representerade i politiska organ i den undersökta gruppen kommuner har vidare ett starkt samband med hur mycket pengar kommunerna ger i bidrag till kvinnojourer. Störst roll verkar kvinnorepresentation spela i städer som styrs av en borgerlig majoritet eller där ett annat parti än miljöpartiet agerar vågmästare. Detta kan bero på att andelen kvinnliga politiker i övriga städer, vilka också ger större anslag, ligger på en generellt högre nivå.²⁴ Detta kan förstås som att när andelen kvinnor nått en viss nivå blir kvinnorepresentationens storlek inte längre lika viktig.

Eventuellt skulle detta även kunna förklara varför andelen kvinnor i lokalpolitiken verkar spela en mer marginell roll i fråga om en kommunalt stödd kvinnojour finns i kommunen: 2002 är andelen kvinnor i fullmäktige den högsta dittills. Två tredjedelar av de undersökta kommunerna har mer än 39 procent av kvinnor i fullmäktige, och bland dessa kommuner har en majoritet en kommunalt stödd kvinnojour.

²⁴ I kommuner som ger bidrag och har vänstermajoritet är andelen kvinnor på 46 procent, att jämföra med borgerliga kommuners 37,5 procent.

Det är också tänkbart att kommunalt stödda kvinnojourer kan hänga samman med faktorer som ligger utanför denna uppsats spann. Vi har exempelvis sett att folkmängd samvarierar mer än andel kvinnliga politiker och politisk ideologi i denna fråga, även om det knappast är folkmängden i sig som påverkar politiken. För att en kommunalt stödd kvinnojour ska finnas krävs exempelvis ofta att en ideell jourverksamhet tar form först, vilket i sin tur fordrar mycket engagemang och frivilligarbete. Det är möjligt att sådana grupper av aktiva kvinnor lättare uppstår i större kommuner. Det kan även röra sig om starkt engagerade aktörer, både inom och utanför den politiska sfären, vilka påverkar kommunens politiska makthavare.

Det har inom forskningen talats om en kritisk massa då antalet kvinnor är tillräckligt stort för reell påverkan. Eftersom varje enskild politisk församling rimligen har sin egen kultur är det svårt att säga en universell siffra som skulle gälla för kvinnligt inflytande i alla organisationer (jfr Towns 2003: 23). Naturligtvis varierar även detta mellan kommuner. Det finns kommuner med få kvinnor som ändå för en politik i enlighet med, det som vi här definierat som, kvinnors intresse. Om detta beror på att en sådan politik förs av män eller att kvinnorna har ett stort inflytande är omöjligt att säga utan att djupare studera dessa kommuner. Kanske är undantagen uttryck för olika lokala könskulturer.

Däremot kan vi notera att andelen kvinnor i kommunstyrelsen, ett inflytelserikt organ där andelen kvinnor traditionellt är låg, fram till valet 1998 hade vissa kommuner inte en enda kvinna representerad i styrelsen, uppvisar en svagare samvariation med våra beroende variabler än andelen kvinnor i fullmäktige. Starkast samband uppvisar andel kvinnor i politiken under en längre period.

Dessa resultat stämmer överens med Ann Towns undersökning som pekar på samma sak; kvinnor behöver vara närvarande på den politiska arenan under en längre period för att kunna förändra det politiska utfallet (Towns 2003). Detta kan även tolkas som ett stöd för Janice Yoders tes om att kvinnor, när kvinnorepresentationen ökar, bemöts med stärkt diskriminering men att detta avtar efterhand.

Forskarna Joni Lovenduski och Azza Karam lyfter fram tre steg för att öka kvinnors inflytande i parlamenten. Det att lära sig vilka formella och informella regler som gäller i politiken, hur dessa regler används men också hur de kan förändras för att

gynna kvinnor och deras intresse (Lovenduski & Karam 1998). Att kommuner med en tradition av hög kvinnorepresentation är mer benägna att föra en politik baserad på kvinnors intresse kan även hänga samman med att denna process tar tid. Har andelen kvinnor varit relativt stor under en längre tid har kvinnorna både lärt sig spelets regler och blivit accepterade av männen. Vi ser alltså att kvinnor har viss makt, vilket stöder det positiva perspektiv som nämndes i denna uppsats inledning. Denna makt ska dock inte tas för given. Detta innebär att Anne Phillips tankar om närvarons politik stämmer i detta fall: en ökad kvinnorepresentation utgör ingen garant för att kvinnors intressen ska representeras bättre i politiken, men tycks däremot vara ett villkor för att dessa intressen ska komma till uttryck.

Avslutningsvis kan vi således konstatera att svaret på frågan om andelen kvinnliga politiker påverkar politiken och i högre utsträckning än män arbetar för en politik i kvinnors intresse blir ja, eller kanske snarare: ja, om förutsättningarna är de rätta. Andelen kvinnor är inte det enda som påverkar men det är svårt att tolka resultaten i fråga om jämställdhetsplaner och anslagen till kvinnojourers storlek som annat än att andelen kvinnliga politiker, särskilt mätt över en längre period, påverkar det politiska utfallet i frågor viktiga för kvinnor.

Det är även tydligt att denna kvantitativa studie väcker många frågor. Påverkar kvinnor även i andra frågor? Hur ser det ut internationellt? Även frågeställningar av mer kvalitativ art söker sina svar. Vad är anledningen till att vissa kommuner utgör undantag? Vilka processer föregår politiska beslut på lokal nivå? Frågor av normativ karaktär pockar också på uppmärksamhet: när vi kan se att kön påverkar politiken, bör då könskvotering införas i våra politiska församlingar? Liksom så många andra efterlyser jag mer forskning på området.

Till sist är det viktigt att påpeka att även om vi idag har fastställt politiska könsskillnader, både i åsikter och i praktisk handling, innebär inte detta att dessa är en beständig, oomkullrunkelig sanning. Istället bör dessa skillnader tolkas som en effekt av de olika kontexter inom vilka kön skapas och omskapas. Det faktum att kvinnor och män har skilda politiska preferenser och agerande borde emellertid leda till ett starkt ifrågasättande av det vi kallar demokrati och männens dominerande ställning på den politiska arenan.

Referenser

Alarcón, Norma, [1989] 1997. "The Theoretical Subject(s) of *This Bridge Called My Back* and Anglo-American Feminism", s. 288-299 i Nicholson, Linda (red), 1997. *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. London: Routledge.

Alcoff, Linda, [1988] 1997. "Cultural Feminism versus Post-Structuralism. The Identity Crisis in Feminist Theory" s. 330-355 i Nicholson, Linda (red), 1997. *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. London: Routledge.

Barkley Brown, Elsa, [1995] 1997. "'What Has Happened Here'. The Politics of Difference in Women's History and Feminist Politics", s. 272-287 i Nicholson, Linda (red), 1997. *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. London: Routledge.

Bengtsson, Mats, 2003. Kvinnor och män i lokalpolitiken. Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolans rapporter nummer 53.

Bergqvist, Christina, 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen.

Berner, Boel, 2002. "Problemen med problemet. Eller: Att fånga en Heffaklump" i Lundqvist, Åsa – Davis, Karen – Mulinari, Diana (red), *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber AB.

Bradley, Harriet, 1996. *Fractured Identities. Changing Patterns of Inequality*. Cambridge: Polity Press.

Dahlerup, Drude, 1988. "From a Small to a Large Minority; Women in Scandinavian Politics", *Scandinavian Political Studies*, vol 11 (4), s. 275-298.

"Det nya seklets förtroendevalda - om politikerantal och representativitet i kommuner och landsting 2003", 2004. Rapport från Justitiedepartementet, Landstingsförbundet & Svenska kommunförbundet
(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/24/77/f3c230fc.pdf>)

Eduards Lanby, Maud, 1988. "Att studera politik ur ett könsperspektiv", *Statsvetenskaplig tidsskrift*, årgång 81, s. 207-221.

Eduards, Maud, 2002. Förbjuden handling: Om kvinnors organisering och feministisk teori. Malmö: Liber.

Eliasson, Mona, 1997. *Mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Jayaratne Epstein, Toby – Stewart, Abigail J, 1991. "Quantitative and Qualitative Methods in the Social Sciences: Current Feminist Issues and Practical Strategies" s. 85-106 i Fonow, Mary Margaret – Cook, Judith A. (red), *Beyond Methodology. Feminist Scholarship as Lived Research*. Indianapolis: Indiana University Press.

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägerlund, Lena, 2003. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Fredriksson, Jan, 2003. Politiska kultur och samhällsengagemang. En etnologisk studie av den parlamentariska vardagen. Stockholm: Carlssons bokförlag.

”Har ej prioriterat frågan’ En undersökning om svenska kommuners arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor”, 2005. Rapport från Amnesty.

Hawkesworth, Mary, 2005. "Engendering Political Science: An Immodest Proposal", *Politics & Gender*, vol 1, nr 1, s. 141-156.

Hedlund, Gun, 1996. "Det handlar om prioriteringar." *Kvinnors villkor och intressen i lokal politik*. Högskolan i Örebro: Örebro studies 14.

Hedlund, Gun, 1998. "Variationer i kvinors politiska deltagande – Katrineholm, Gnosjö och Örebro", s. 55-107 i Lorentzi, Ulrika (red). *Delad kommunal makt*. Stockholm: Kommentus Förlag.

Heidar, Knut, 1999. Litteraturgranskning av Politikens andra sida, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årgång 102, nr 1, s. 84-89.

Holmberg, Carin, 2005. "Om kvinnojourernas situation och samhällets ansvar." Rapport från Feministsikt initiativ.

Inter-Parliamentary union: Women in parliament <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> 2006-02-21.

Jansson, Maria, 1996. "Empirisk sanning och politisk konsekvens" i *Statsvetenskaplig tidskrift*, 1996, årgång 99 nr 2, s. 202-216.

Johansson, Leif. "Kortfattad handledning till SPSS-programmet". Arbetsmaterial till kursen Statsvetenskaplig metodologi. Lund universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

JämO:s hemsida, 060516. (<http://www.jamombud.se/arbetslivet/jamstalldhetspl.asp>)

”Jämställdhetsplanen. Hur fungerar jämställdhetsarbetet i praktiken?”. Rapport från JämO (http://www.jamombud.se/docs/scbrapport_05.pdf)

Jönsson, Ingrid, 2005. "Erfarenheter och lärdomar från samarbeten inom europeiska forskningsprojekt" i Lundqvist, Åsa – Davis, Karen – Mulinari, Diana (red), *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber AB.

Karvonen, Lauri – Selle, Per, 1995. "Introduction: Scandinavia: a case apart", s. 3-23 i Karvonen, Lauri – Selle, Per (red). *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Aldershot: Ashgate Dartmouth.

Kommundatabasen, Statsvetenskapliga institutionen, Lund

"Kommunerna som blundar för mäns våld mot kvinnor", 2001. Rapport från Nationellt Råd för Kvinnofrid.

Lindvert, Jessica, 2002. *Feminism som politik*. Umeå: Boréa bokförlag.

Lovenduski, Joni –Karam, Azza, 1998. "Women in Parliament: Making a Difference", s. 125-157 i Karam, Azza (red), 1998. *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm: International IDEA.

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

"Makten och möjligheten i kommunpolitiken. En enkätstudie om förtroendevalda i 17 kommuner", 2005. Rapport från Sveriges kommuner och landsting. (<http://www.skl.se/artikel.asp?C=4363&A=20064>)

Marsh, David, 2002. "Marxism", s. 153-171 i Marsh, David – Stoker, Gerry (red), *Theory and Methods in Political Science*. Andra upplagan. New York: Palgrave Macmillan.

McLaughli, Janice, 2003. *Feminist Social and Political Theory. Contemporary Debates and Dialogues*. New York: Palgrave Macmillan.

Mulinari, Diana, 2002. "Om det behövs blir vi uppkäftiga...", s. 93-120 i de los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana (red) *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Atlas.

Narayan, Uma, 1997. "Contesting Cultures. 'Westernization', Respect for Cultures, and Third-Worlds Feminism", s. 396-414 i Nicholson, Linda (red), 1997. *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. London: Routledge.

Nicholson, Linda (red), 1997. *The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. London: Routledge.

Oskarson, Maria, 1995. "Gender gaps in Nordic voting behaviour", s. 59-81 i Karvonen, Lauri – Selle, Per (red). *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Aldershot: Ashgate Dartmouth

- Oskarsson, Maria – Lena, Wängnerud, 1995. *Kvinnor som väljare och valda. Om betydelsen av kön i svensk politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson, Olof, 1998. *Kommunalpolitik*. Tredje upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Phillips, Anne, 2000. *Närvarons politik. Den politiska representationen av kön, etnicitet och ras*. Lund: Studentlitteratur.
- Raaum, Nina Cecilie, 1995. "The political representation of women: a bird's eye view", s. 25-55 i Karvonen, Lauri – Selle, Per (red). *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*. Aldershot: Ashgate Dartmouth.
- Randall, Vicky 2002. "Feminism", s. 109-130 i Marsh, David – Stoker, Gerry (red), 2002. *Theory and Methods in Political Science*. Andra upplagan. New York: Palgrave Macmillan.
- Reinharz, Shulamit, 1992. *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
- Rönblom, Maria, 1998. "Osams är stark", *Bang*, nr 1, s. 13-16.
- Rönblom, Maria, 2002. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.
- Svenska kommunförbundet (<http://www.skf.se/artikel.asp?A=1646&C=3305060514>).
- Sveriges kvinnojourers riksförbund. Förteckning över de kommuner som år 2004 stödde SKR:s medlemsföreningar genom anslag. (http://www.kvinnojour.com/kvj/Kommunala_anslag_2004.pdf)
- Towns, Ann, 2003. "Understanding the Effects of Larger Rations of Women in National Legislatures: Proportions and Gender Differentiation in Sweden and Norway", *Women & Politics* vol. 25 (1/2).
- Voet, Rian, 1998. *Feminism and Citizenship*. London: SAGE Publications
- Wahl, Anna – Holgersson, Charlotte – Höök, Pia – Linghag, Sophie, 2001. *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön*. Studentlitteratur: Lund
- Wahl, Anna – Holgersson, Charlotte – Höök, Pia – Linghag, Sophie, 2001. *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön*. Studentlitteratur, Lund.
- Wide, Jessika, 2000a. "Kvinnor i kommunfullmäktige. En kvantitativ studie av den kommunala variationen i kvinnorepresentation". (Uppsats presenterad vid Statsvetenskapliga Förbundets Årsmöte i Växjö, 6-8 oktober 2002). Umeå universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Wide, Jessika, 2000b. "Kvinnorepresentation i världen. Vad förklarar den rumsliga variationen i kvinnors politiska representation?"(Uppsats presenterad vid Statsvetenskapliga Förbundets Årsmöte i Örebro, 8-10 oktober 2000). Umeå universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Wide, Jessika, 2002. "Kvinnors politiska representation i Västeuropa 1950-2000. Vad förklarar variationer i tid och rum?" (Metoduppsats presenterad vid metodseminarium i Göteborg, 8-9 juni 2000). Umeå universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Widerberg, Karin, 2002. *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur: Lund

Wängnerud, Lena, 1998. *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Zalewski, Marysia. 2000. *Feminism after Postmodernism. Theorising through practice*. London: Routledge.